

MONETY I RĘKOPISY

MONETY I RĘKOPISY

GABINETU
ARCHEOLOGICZNEGO

C. K. GIMNAZYM W NOWYM SĄCZU.

Zesłał, teksty odczytał
i do druku pośl

STANISŁAW RZEPIŃSKI.

NOWY SĄCZ.

ODBITKA ZE SPRAWOZDANIA GIMNAZJALNEGO.

Drukem J. K. Jakubowskiego Wwy.

1908.

REGION

016
Rue
Mon
60663

60663/Pr

Akc 34/15052

Monety i rękopisy

Gabinetu archeologicznego c. k. gimnazjum
w Nowym Sączu.

ZESTAWIŁ, TEKSTY ODCZYTAŁ I DO DRUKU PODAŁ

STANISŁAW RZEPIŃSKI

Wierny hasłu, które wypowiedziałem na I. międzynarodowym kongresie archeologicznym w Atenach¹⁾ w sprawie gromadzenia monet i dokumentów oryginalnych w gabinetach archeologicznych szkół średnich dla uratowania w ten sposób niejednej cennej pamiątki i tworzenia muzeów prowincjonalnych, zbierałem razem z gronem profesorskiem i przy pomocy uczniów tutejszego gimnazjum stare pieniądze, rękopisy i dawne księgi. Dziś zaś przedstawiam rezultat tych zabiegów publikacją oryginalnych i autentycznych monet, tudzież wykazem najważniejszych rękopisów, znajdujących się w gabinecie archeologicznym.

Kto pobieżnie tylko rzuci okiem na ten spis, może powie, że to zbiór niewielki. Ale gdy się dowie, że to owoc pracy zaledwie dwuletniej, że z wyjątkiem nieznacznej liczby monet, nabytych drogą kupna, przeważna część inwentarza pochodzi z darów dobrowolnych, to z pewnością przyzna, że zbiór ten wcale obfity, w niektórych działach

¹⁾ Referat, który o problemie normalnego gabinetu archeologicznego wygłosiłem 12. kwietnia 1905 w Atenach, wydrukowany w całości w Comptes Rendus du I. International Congrès d'Archeologie. Athenes 1905. str. 335—345.

jedyny w swoim rodzaju w szeregu szkół średnich nie tylko w kraju, lecz i za granicą.

A jak rozległy okres czasu obejmuje ten zbiór monet! Od malutkiego obola srebrnego greckiego z przełomu VII. i VI. wieku przed Chrystusem, aż do najnowszej srebrnej monety jubileuszowej z r. 1908, to przestrzeń czasu przeszło półtrzecia tysiąca lat! Monety nabywano z ogromną przezornością. Nie kupowane w tandetnych zaułkach wielkich miast u firm, trudniących się puszczeniem w świat falsyfikatów, ale u osób, dających zupełną rękojmię, że posiadają oryginały autentyczne.

Tak np. nader cenny dział monet starogreckich nie pochodzi ze źródeł antykwarskich, lecz nabyty przezemnie w czasie pobytu w Atenach u profesora tamtejszego uniwersytetu, Russopulosa. Imię jego jako największego greckiego numizmatyka i stanowisko jego społeczne dają gwarancję, że posiada zbiór monet autentycznych, na których studia i zgromadzenie poświęcił przeważną część życia i znaczny majątek.

Podane w tej rozprawie przed każdą monetą w nawiasie cyfry wskazują numer inwentarza nieocenionego zbioru Russopulosa, który przy sprzedaży doręczył mi oryginalne pisemne dowody rzeczoznawców, stwierdzające autentyczność kupionych monet.

Dział monet austriackich, jeszcze niezbyt zasobny i sięgający tylko wieku XVI. posiada jednak wspaniale zachowane egzemplarze osobliwie z drugiej połowy w. XVIII i XIX.

Dział polski, jakkolwiek również nie wyczerpuje całej chronologii, jest jednak dzięki ofiarności uczniów i publiczności tak reprezentowany, że daje pogląd na rozwój rodzimej numizmatyki od XL.—XIX. wieku. Ofiarność publiczna zdziałała tu niesłychanie wiele: oddawano chętnie monety, stanowiące pamiątki rodzinne, przynoszono wykopane lub wyorane (te najpewniejsze!) w okolicy Sącza lub gdzieindziej, przywożono ze stron dalszych np. ze Spiżu. Można powiedzieć, że przynajmniej czwarta część uczniów z ogólnej

liczby 1000 całego zakładu przyczyniła się do założenia i pomnożenia zbioru numizmatycznego, zarazem do ugruntowania jego wartości. Hojnemi ofiarami zasilili zbiory tujejsze Radea c. k. Namiestnictwa i starosta, p. Władysław Jarosz, Najprzew. ks. infułat Dr. Alojzy Góralik, Starosta i referent Wys. Rady Szkolnej krajowej, Dr Antoni Zoll, radca sądu obwodowego, Dr. Jan Cieszyński, Starosta nowotarski p. Br. Waydowicz i syn tegoż abiturjent Jan, — mecenas Dr. Juliusz Chodacki, asesor Magistratu i radny miasta p. Stanisław Kmietowicz i inni obywatele i mieszczanie. Trochę monet zakupiono u poważnej firmy antykaliów w Krakowie, Kurnatowskiego.

Młodzież z przyjemnością ogląda te zbiory, doświadcza sił własnych w odczytaniu tekstów i skrótów w otoku monet, rada określa czas ich powstania i kombinuje z tytułów wypadki historyczne lub stara się rozwikłać pozorne sprzeczności.

Z niemińszem upodobaniem, a zawsze z wielkiem zajęciem ogląda stare dokumenty, po których ślizgały się dłonie wielkich ludzi i królów w chwili podpisywania aktów i przywilejów. W ten sposób rozbudza się zamiłowanie do historii, a także studia lingwistyczne ożywiają się przy sposobności porównania języka i jego pisowni, zmienionego w ciągu wieków.

Przy sprawdzaniu tekstów monet i ich oznaczeniu posługiwałem się pracami *Kazimierza Strończyńskiego* (Dawne monety polskie dynastii Piastów i Jagiellonów. Piotrków 1883 - 1885 w 3 tomach), *Ignacego Zagórskiego* (Monety dawnej Polski z trzech ostatnich wieków. W Warszawie 1845 i Tablice do dzieła: O Monetach dawnej Polski Ign. Zagórskiego. Wydane przez Edwarda Barona Rostawieckiego. W Warszawie 1845) i wychodzącemi w Krakowie od lat 18, obecnie pod redakcją dyrektora Muzeum Narodowego Dra Feliksa Kopery *Wiadomościami Numizmatycznymi i Archeologicznymi*, w których autorowie głośnego nazwiska i pierwszorzędni znawcy numizmatyki składają owoce swych badań.

Monety, przy których nie podano nazwy metalu, są srebrne i tych jest liczba przeważna; przy innych nazwano metal, z którego są zrobione. Zaniechałem opisów popiersia lub głowy panujących tudzież opisu figur alegorycznych lub emblematów herbowych, gdyż te opisy powiększyłyby ramy wykazu do bardzo wielkich rozmiarów. Na to zaś nie pozwala zakres rozprawki, ściśniony do małej liczby kilku arkuszy druku. Z tych samych względów nie podaję pełnej lekcji tytułów, gdyż praca wzrosłaby również niepomrotnie; tam tylko, gdzie tekst skróceń, jawi się po raz pierwszy, uczynilem to w przypisku u dołu strony pod odsyłaczem. Nie podaję natomiast wyjaśnień skróceń, składających się z kilku liter i stanowiących często pierwszą zgłoszką wyrazu, wskutek czego łatwo domyśleć się całości n. p. BRAB(antiae), FLAM(andiae), LOTII(aringiae), GAL(iciae), LOD(omeriae), BURG(undiae), ILL(yriae), LOMB(ardiae), VEN(etiae). Nie wypisuję również znaczków ani liter mincarzy, widniejących wewnątrz otoku liter, podających tytuły, a wyrażonych drobnymi głoskami. Liczby w obrębie samego otoku liter głównych np. 3. VI. 20 oznaczają ilość groszy, centów i tp. jednostek monety zdawkowej tj. wskazują, że moneta jest trojakiem, szóstakiem, zawiera 20 groszy i t. d.

W drugim dziale niniejszej publikacji ogłaszam drukiem tylko rękopisy starszej daty i krótsze co do treści i tekstu. Nie podaję zatem przedruku »Księgi cechowej od r. 1606—1668«, ani »Lustracyi Saudeckiej z r. 1617«, ani też listów z XIX. w. np. Namiestnika hr. Ag. Gołuchowskiego z r. 1869, lub J. I. Kraszewskiego do W. Rzewuskiego w sprawie pomnika Mickiewicza. Zakład posiada wśród autografów rękopis twórcy »Chorału« z jego własnoręczną dedykacją: »*Chorał. Kornel Ujejski na pamiątkę Józefowi Nikorowiczowi*«, dwa drukowane wierszyki A. E. Odyńca z jego podpisem i dedykacją, własnoręczny podpis A. Mickiewicza, dekret nominacji podpisany przez księcia Józefa Poniatowskiego z r. 1810, cały rękopis Stanisława Wyspiańskiego p. t. »Polichromia kościoła św.

Krzyża w Krakowie: z rysunkami autora (dar ciotki poety p. Janiny Stankiewiczowej) i wiele innych. Poczet oddrukowanych rękopisów zamyka w tej pracy fragment »Króla Ducha« Słowackiego, którego oryginalność poświadcza Kornel Ujejski.

Za pomoc użyzoną mi przy prowadzeniu bardzo żmudnej korekty nie tylko na podstawie rękopisów, ale i ponownego odczytania tekstów monet, wyrażam podziękowanie prof. Saturninowi Żytyńskiemu, prof. Stanisławowi Kordylowi i abiturjentowi Józefowi Grzanowskiemu.

Składając zarazem serdeczne podziękowanie wszystkim łaskawym Ofiarodawcom, którzy przyczynili się do założenia i pomnożenia zbiorów numizmatycznych i działu rękopisów, zamykam to słowo wstępne gorącą odezwą do wszystkich, osobliwie zaś do tutejszej Młodzieży gimnazyalnej, o dalszy udział w zbieraniu i gromadzeniu pamiątek historycznych dla przechowania ich w cennych zbiorach Zakładu. Praca niniejsza, którą drukiem ogłaszam może być dla młodzieży kluczem do zrozumienia i ocenienia wartości numizmatów i innych zbiorów archeologicznych, oraz zachętą do szanowania pamiątek przeszłości i życzliwej pamięci dla miejscowego Zakładu naukowego. To też **Młodzieży Gimnazyalnej poświęcam tę pracę**

W Nowym Sączu, w marcu 1908.—

N. B. &, I, X wskazuje na odwrotną stronę monety. Innego znaku dla tego określenia miejscowa drukarnia nie posiada. Gdzie w tytułach otoku monet wypadło użyć znaku &, zastąpiłem go słowem ET.

I. Monety.

Austria i Niemcy do r. 1806.

1. Szóstak srebrny Macieja 1618. Tekst silnie uszkodzony.
2. Trojak srebrny z napisem w otoku: FERDL. II. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX & ARCHID. A. D. (3) BU. CO. TY. 1624*). To samo 1632.
3. FERDIN. CAROL. D. GR. ARCHID. AUS. 1639. & DUX BURGUN. COM. TYROLIS. (Trojak).
4. FERDL. III. D. G. R. I. (3) S. A. G. H. E. B. RE. & ARCHI AUS. CARINT. D. BU. 164.. (Trojak).
5. LEOPOLDUS D. G. R. I. S. A. GE. HU. B. REX & ARC. AU. DU. BU. MA. MO. CO. TYR. 1661 (szóstak).
6. Dtto. Zamiast wizerunku M. Boskiej orzeł państwowy. Rok starty.
7. LEOPOLDUS D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX (ARCHID. AUS. DUX. B. CO. TYR. 1672 (Trojak).
8. LEOPOLDUS. D. G. R. I. S. A. GE. HU. B. REX. & PATRONA HUNGARIAE 1673 (Szóstak).
9. Trojak srebrny Leopolda I. z r. 1679. mocno starty.
10. Arg. 15.: LEOPOLD. D. G. R. I. S. A. G. H. B. REX & PATRONA HUNGARIAE 1682.
11. Dtto — 1690.
12. Trojak Leopolda I. z r. 1684. Zamiast orła herb austriacki.
13. LEOPOLDUS D. G. RO. I. S. AUG. GER. HU. BO. REX & ARCHIDUX AUS. DUX. BUR. MAR. MOR. CO. TY. 1691 (Talar).
14. LEOPOLDUS D. G. R. I. S. A. G. H. E. B. R. & AR-

*) Ferdinandus II. Rex. Cislei. Monarcha Imperatoris Imperii Augustus, Germaniae, Hispaniae, Bohemiae Rex & Archidux Austriae, Dux Burgundiae. Comes Tyrolis.

- CHIDUX. AUS. DUX. BUR. ET. SIL. 1696 (Trojak).
15. dtto. 1699.
16. JOSEPHUS D. G. RO. IMPER. S. A. & GER. HUN. BOHEMIAE REX 1707.
17. Duto. Trojak srebrny Józefa I. 1709.
18. Trojak srebrny Józefa I. 1711 & PATRONA. HUNGARIAE z wizerunkiem Matki Boskiej.
19. CAROL VI. D. G. ROM. IMPER. S. A. & GER. HI. HUN. BOHEMIAE. REX. 1715 (Trojak).
20. CAROL VI. D. G. R. I. S. A. G. HI. H. BR. & ARCHID. AUSTRIAE DUX BUR. ET SIL.—1716 (Trojak).
21. - - - - - Tosamo — 1719.
22. CAROL VI D. G. R. I. S. A. G. HI. H. B. R. & ARCHID. AUSTRIAE. DUX BUR. ET SIL. 1729 (Trojak).
23. CAR. VI. D. G. R. I. S. A. G. H. H. BOH. REX. & ARCH. AUST. DUX BU. CO. TYR 1732 (Trojak) *)
24. CAR. VI. D. G. R. I. S. A. G. I. BOH. REX. & ARCH. AUST. DUX BU. COM. TYR. 1740 (Trojak).
25. M. THERES. D. G. REG. HU. BO. A. A. & M. Boska PATRONA REG. HUNGA. 1744. (xv arg).
26. M. THER. D. G. R. I. G. H. B. R. A. A. D. B. C. T. & wizerunek M. Boskiej z napisem: S. MARIA. MATER DEL PATRONA. HUNG. 1746 (Talar).
27. a) FRANCISCUS. D. G. ROM. IMP. SEMP. AUG. & MONETA. NOVA. REIPUBL. NORIMBERGENSIS. 1757. X. Eine feine Mark.
b) 20 groszówka z r. 1763. (Zwanziger).
28. FRANCISCUS I. D. G. R. I. S. A. GER. IER. REX. L. B. M. H. D. & AUGUSTA-VINDEL. AD. NORM. CONVENT. 1760. XX. — 1 F. M.
29. FRANC. D. G. R. I. S. A. GE. IER. REX. LO. B. M. H. D. & orzeł państwowy: IN. TE. DOMINE. SPERAVI. 1762. (VII arg).
30. M. THERESIA D. G. R. IMP. GE. HU. BO. REG. & orzeł państwowy i napis: ARCHID. AUST. DUX. BURG. CO. TYR. 1763 (Zwanziger).

*) H. H. oznacza: Hispaniae. Hierosolymorum (= Hiszpanii, Jerozolimy); na ten drugi tytuł spotyka się skrócenie Hier. albo J. lub Jier.

31. M. THERESIA. D. G. R. IMP. GE. HU. BO. REG. & M. Boska. PATRONA REGNI HUNGARIAE 1764. (10, półzwanzigera).
32. FRANC. D. GR. IMP. S. A. G. IER. REX. LO. B. M. H. D. & orzeł państwowy: IN. TE. DOMINE. SPERAVI 1765 (Zwanziger).
33. JOSEPHUS. II. D. G. ROM. IMP. SEMP. AUG. & MONETA. REIPUBL. NORIMBERG. 1768. X E. Feine M.
34. M. THER. D. G. R. IMP. HU. BO. REG. & orzeł państwowy i napis: ARCHID. AUST. DUX. BURG. CO. TYR. 1769 (Talar).
35. MAR. THERES. D. G. R. IMP. GER. M. HUNG. BOH R: (XIV.) dwa berła skrzyżowane, nad niemi korona & ARCH. AUS. DUX. BURG. BRAB. COM. FL. 1773.
36. JOSEPH. II. D. G. R. I. S. A. GE. REX. A. A. LO. ET M. II. D. 1774 Virtute et exemplo. (Zwanzig.)
37. M. THERESIA. D. G. R. IMP. HU. BO. REG. & M. Boska. PATRONA REGNI-HUNGARIAE 1777. Zwanziger).
38. M. THER. D. G. R. IMP. HU. BO. R. A. A. D. B. C. T. & M. Boska i napis: S. MARIA. MATER. DEL. PATRONA HUNG. 1778 (Talar).
- 39.—43. Talary srebrne: M. THERESIA. D. G. R. IMP. HU. BO. REG. & orzeł państwowy. ARCHID. AUST. DUX. BURG. CO. TYR. 1780.
- 44.—45. JOSEPH. II. D. G. R. I. S. A. GERM. HU. BO. REX. (ARCH. AUST. D. BURG. LOTH. M. D. HET. 1784 (20). *)
46. JOSEPH. II. D. G. R. I. S. A. GER. HIE. HUN. BOH. REX. & ARCH. AUST. DUX. BURG. LOTH. BRAB. COM. FLAM. 1786. (Talar).
47. JOSEPH. II. D. G. R. I. S. A. GER. HIE. HUN. BOH. REX. & ARCH. AUST. DUX. BURG. LOTH. BRAB. COM. FLAM. 1789. (pół talara).
- 48.—49. JOSEPH. II. D. G. R. I. S. A. GER. HIE. HUN. BOH. REX. & ARCH. AUST. DUX. BURG. LOTH. BRAB. COM. FLAM. 1789.

*) (20) oznacza 20 groszy srebrnych t zw. Zwanziger, które przeważają w tym spisie.

50. M. THERESIA. D. G. R. I. HU. BO. GA. LO. REG. Popiersie. XXXXVIII EX. MARIA. PURA. VIEN(ensi.) / ARCHID. AUS. DUX OSW(ięcimiae). ZAT(oriae) 1775. Tarcza herbowa. 30 KR.
51. LEOP. II. D. G. R. I. S. A. GERM. HU. BO. REX & ARCH. AUST. LOTH. M. D. HET. 1791.
52. FRANC. II. D. G. R. I. S. A. GERM. HU. BO. REX. & ARCH. AUST. D. BURG. LOTH. M. D. HET. 1795 (20)
53. dtto 1802 (20).
54. dtto 1804 (20).

Austria od r. 1806.

55. FRANC. II. D. G. ROM. ET. HER. AUST. IMP. & GER. HUN. BOH. REX. A. A. D. LOTH. VEN. SAL. 1806. (20).
56. FRANCISCVS I. D. G. AUSTRIAE. IMPERATOR. & HUN. BOH. LOMB. ET VEN. GAL. LOD. REX. A. A. 1820. Talar.
57. FRANCISCVS I. D. G. AUSTRIAE. IMPERATOR. & HUN. BOH. GAL. REX. A. A. LO. WL. ET. IN. FR DUX. 1815.
58. FRANCISCVS I. D. G. AUST. IMPERATOR. & HUN BOH. GAL. REX. A. A. D. LO. SAL. WIRG. 1809 (Zwanziger).
- 59—68. FRANCISCVS I. D. G. AUST. IMPERATOR. & HUN BOH. LOMB. ET VEN. GAL. LOD. IL. REX. A. A. 1818, 1830, 1831, 1833, 1834, 1835 z M. Boską 4 sztuki.
69. dtto pół zwanzigera 1832.
- 70—71. FERDINANDUS I. D. G. AUST. IMPERATOR & HUNG. BOH. LOMB. ET VEN. GAL. LOD. IL. REX. A. A. 1836. Zwanziger.
- 72—85. FERDINANDUS I. D. G. AUST. IMP. HUNG. B. REX. H. N. V. R. L. V. D. G. L. I. A. A. & (M. Boska) S. MARIA. MATER. DEI. PATRONA. HUNG. 1839. 1840. 1841. 1842. (trzy z M. Boską), 1844. (dwa z M. B.) 1845. (dwa z M. Boską), 1846. (M. B.), 1848. (dwa z M. B.)
- 86—87. FERD. I. D. G. AUSTR. IMP. HUNG. BOH. R. H.

- N. V.)(orzeł państwowy. REX. LOMB. ET. VEN. DALM. (20). GAL. LOD. ILL. A. A. 1842 i 1848.
Zwanziger.
88. V. FERD. MAGY. H. T. ORSZ. KIRALYA. ERD. N. FEJED. & M. Boska. SZ. MARIA. IST. ANNYA. (20) MAGY. OR. VEDOJE. 1848.
- 89—90. Dwie 10-groszówki srebrne Ferdynanda I. z r. 1846. jedna z orłem państwowym, druga z M. Boską. Napisy jak wyżej l. 72. 86.
- 91—93. Trzy 5-groszówki srebrne ($\frac{1}{4}$ zwanzigera) Ferdynanda I. z r. 1838., 1839., 1842.
94. Trzygroszówka srebrna Ferd. I. 1837. (3).
- 95—99. FRANC. JOS. I. D. G. AUSTRIAE IMPERATOR. & HUNG. BOH. LOMB. ET. VEN. GAL. LOD. ILL. REX. A. A. 1859.— $\frac{1}{4}$ Fl. (cztery sztuki).
- 100—102. FRANC. JOS. I. D. G. AUSTRIAE IMPERATOR. & HUNGAR. BOHEM. GAL. LOD. ILL. REX. A. A. 1870, 1887, 1892. (2 Fl.)
- 103—106. FRANC. JOS. I. D. G. AUSTR. IMP. ET. HUNG. REX. AP. ELISABETHA. IMP. ET. REG. & QUINTUM MATRIMONII. LUSTRUM. CELEBRANT. XXIV. APRILIS. 1879. (cztery egzemplarze à 2 Fl.)
107. FRANZ. JOSEPH I. V. G. G. KAISER. V. OESTERREICH & SCHEIDEMÜNZE 10. 1859.
- 108—112. dtto 5 Kreuzer 1858 (2 egz.) 1859 (dwa) 1866.
- 113—119. FRANC. JOS. I. D. G. AUSTRIAE IMPERATOR & HUNGAR. BOHEM. GAL. LOD. ILL. REX. 1870. — 20 Kr. (6 egz.)
- 120—121. Dtto, z napisem węgierskim i koroną węgierską, 20 KRAJCZAR 1869. (dwa egz.)
- 121—130. Dtto jak 113—10 centów (dziesiątak), z tych jeden z napisem węgierskim i kor. węg. VALTO-PENZ. 10 krajczar 1872.
131. FRANC. IOS. I. D. G. IMP. AUSTR. REX. BOH. GAL. ILL. ETC. ET. AP. REX. HUNG. Popiersie Cesarskie.)(DUODECIM-LUSTRIS-GLORIOSE. PERACTIS. 1848 Korona 1908. FJ I. Pod spodem: 1 Cor.

- 132—137. Szóstak z napisem: K. K. OESTERREICHISCHE
SCHEIDEMÜNZE & 6. KREUZER 1849 (5 egzempli).
138. dtto z napisem: VALTO. PENZ. MAGYAR. KIRALYI.
6. K. & HAT. KRAJ CZAR. — 1849.

Monety austriacko-niemieckie
i austriackie miedziane.

- 139 — 145. M. THERES. D. G. R. I. GE. HU. BO. REG. & M.
Boska P. H. 1763. K. M. POLTURA. (trojak miedziany).
146—149. napis jak w 139. zamiast popiersia cesarzowej
herb, na awersie M. Boska z napisem: PATRONA.
HUNGARIAE. wielkość $\frac{1}{2}$ kr., 1763, 1763, 1766.
150—158. miedziany 1 KREUTZER Maryi Teresy z lat
1761 (dwa), 1762, 1763 (dwa), 1780 (cztery).
159—160. $\frac{1}{2}$ KREUTZER (bez roku) jeden M. Teresy, dru-
gi Franciszka.
161—169. JOS. II. D. G. R. I. S. A. GE. HU. BO. REX. A. A.
& EINKREUTZER. 1774 (dwa). 1775, 1781, 1782, 1790
(cztery).
170—179. Tytuł jak wyżej: $\frac{1}{2}$ KREUTZER 1774 (cztery)
1775 (cztery) 1782.
180—183. FRANC II. ROM. KAL. KON. Z. HU. U. BOE.
ERZH. Z. OEST & SECHS. KREUTZER. ERBLAEN-
DISCH. 1800.
183—198. FRANC II. D. G. R. I. S. A. GER. HUN. BOH.
REX. A. A & 3 (Kreutzer)—1800.
199—216. Tytuł jak wyżej 183. Wewnątrz orla państwo-
wego 1 (Kreutzer), po bokach 18—00.
217—218. FRANZ. KAIS. V. OEST. KON. Z. HUNG. BOEH.
GALIZ. U. LOD. & DREISSIG KREUTZER. ERBLAEN-
DISCH 1807.
219—224. dtto. FUNFZEHN. KREUTZER. ERBLAEN-
DISCH 1807.
225—228. FRANZ. KAIS. V. OEST. KON. Z. HU. BO. GAL.
U. LO. & SCHEIDEMÜNZE DER WIENER WÄHRUNG.
3 KREUTZER 1812.

- 229—238. Tytuł pó obu stronach jak wyżej 1 KREUTZER.
1812.
- 239—241. Tytuł jak wyżej na rewersie, awers $\frac{1}{2}$ KREUTZER (3 sztuki) i $\frac{1}{4}$ z roku 1812.
- 242—249. K. K. OESTERREICHISCHE. SCHEIDEMÜNZE.
1. KREUTZER 1816.
- 250—256. Dtto $\frac{1}{2}$ KREUTZER (trzy sztuki). KREUTZER 1816. (4 egz.).
257. K. K. OESTERREICHISCHE. SCHEIDEMÜNZE. 2. KREUZER 1848.
- 258—260. EGY. KRAJCZAR 1848--VALTO. PENZ. MAGYAR. KIRALYI.
- 261—276.—3 Kreuzer 1851 (jeden egz.) 2. Kreuzer 1851 (5 sztuk), 1 Krouzer 1851 (5 sztuk), $\frac{1}{2}$ Kreuzer 1851 (3 sztuk), $\frac{1}{4}$ Kreuzer 1851 (jeden egz.).
- 277—279. Austr. włosk. 3 CENTESIMI 1852 & IMPERO AUSTRIACO.
- 280.—1 cent austr. włosk. MONETA SPICCIOLA PEL. R. LOMB. VENETO 1862.
- 281—1 CENTESIMO 1852. & IMPERO. AUSTRIACO.

Monety austriackie papierowe.

282. EIN GULDEN. Die privilegirte oesterreichische National-Bank. Wien den 1. Juli 1848.
283. Wird für ZEHN (10) Kreuzer Silberscheidemünze bei allen Zahlungen an öffentlichen Cassen in Ungarn statt Barem angenommen. Ofen 1. August 1849. U góry na lewo: Tiz oziüst Kraiczar; na prawo: Deset Krajcari, u dołu: Deset Krajcaru. Deset Krajcara (kiryl). Zecze Krajcari. (kiryllica).
284. EIN GULDEN österr. Waehrung. Privil. oester. National-Bank. Wien den 1. Jänner 1858.
285. ZEHN KREUZER (ut supra) Wien 1. November 1860 U góry, po bokach i u dołu napisy w 9 językach krajowych, także napis polski: Dziesięć nowych krajcarów.

286. EIN GULDEN - Staatsnote - österr. Währung. K. K. Staats-Central-Casse. Wien am 7. Juli 1866. Z drugiej strony napisy w 9-ciu językach krajowych, także węgierskim i polskim.
287. FÜNFZIG GULDEN-Diese Staatsnote wird von allen landesfürstlichen Cassen und Aemtern bei allen Zahlungen, die nicht in Folge gesetzlicher Bestimmungen in klingender Münze zu leisten sind, für FÜNFZIG GULDEN österr. Währung angenommen und gegeben. K. K. Staats-Central-Casse. Wien am 25. August 1866. Z drugiej strony napisy w 9-ciu językach krajowych, także węgierskim i polskim.
288. EIN GULDEN || EGY FORINT Staats-Note. Wien den 1. Jänner 1882 K. und K. Reichs Central-Casse. Tekst z jednej strony niemiecki, z drugiej węgierski.
289. EIN GULDEN || EGY FORINT. Staats-Note K. und K. Reichs Central-Casse. Wien den 1. Juli 1888. Tekst z jednej strony niemiecki, z drugiej węgierski.

Bawarya.

290. D. G. MAX. IOS. U. B. D. S. R. I. A. et EC. L. J. || M. Boska. PATRONA. BAVARIAE 1761. Talar.
- 291—294. To samo z r. 1765, 1770, 1775, 1767. (z herbem państwa).
295. MAXIMILIANUS. JOSEPHUS. BA VARIAE. REX.)(berło i miecz skrzyżowane, u góry korona, w otoku napis: PRO. DEO. ET POPULO 1814. Talar.
- 296—297. D. G. MAX. JOS. U. B. ET. P. S. D. C. P. R. S. R. I. A. ET. EL.)(IN. DEO. CONSILIUM. (20) 1766, 1772.
- 298—301. Dłto. 10 groszy srebrnych 1774 (dwa), 1775, 1757 (z M. Boską).
302. MAX. JOSEPH. KÖNIG. VON. BAIERN)(LAND-MÜNZE. 1807.
- 303—304. K. BAYERISCHE. SCHEIDE-MÜNZE - 1 Kreuzer 1863, 1858.

Belgia.

305. LEOPOLD. II. ROI DE BELGES. X 50 ct. L' UNION FAIT LA FORCE 1866.
306. LEOPOLD. PREMIER. ROI DE BELGES 20 ct.
307—310. Nikłowa. Napis jak wyżej: 10 cs 1861 (dwa), 1862 (dwa).
311—3. Nikłowa. Napis jak wyżej: 5 cs 1861, 1862 (dwa).
314—5. Miedziane 5 *centimes*; napis jak wyżej; 1842, 1857.
Z jednej strony herb państwa, z drugiej inicjały króla.
316—8. Miedziane 2 *centimes*; 1851, 1863 (dwa).
318b. LEOPOLD. II. KONING DER BELGEN)(EENDRACHT MACHT MAAKT 50 CENT. 1859

Brunświk,

319. CAROLUS D. G. DUX. BR. ET. SUN.)(Koń w biegu
1 napis: NUNQUAM RETRORSUM. 1764 XX. EINE FEINE
MARCK. CONVENT. M.

Francya,

320. LUDOVICUS XIII. D. GRA. Popiersie)(FRAN. NAVARRAE. REX. 1675.
321. — miedz. 5 CENTIMES)(REPUBLIQUE FRANÇAISE (dwa).
322. REPUBLIQUE FRANÇAISE)(5 FRANCS 1850 LIBERTE. EGALITE. FRATERNITE.
323. 1 FRANC. 1871 LIBERTE. EGALITE. FRATERNITE)(REPUBLIQUE FRANÇAISE.
324. 2 F. EMPIRE FRANÇAIS 1866)(NAPOLEON III EMPEREUR.
325. 1 F. 1867; napis jak wyżej.
326—7. EMPIRE FRANÇAIS 20 CENT. 1865)(NAPOLEON III EMPEREUR; dtto 1867.
328—9. EMPIRE FRANÇAIS 50 CENT 1856)(NAPOLEON III. EMPEREUR; dtto 1867.

330. miedz. 5 ĆT. z r. 1899.
 331. LUD. XIII. D. G. Fr. Et NA. REX)(druga strona starta.
 332—9. EMPIRE FRANÇAIS. DIX CENTIMES)(NAPOLEON III.
 EMPEREUR 1864, 1855 (cztery), 1856 (dwa), 1854.
 340—2. EMPIRE FRANÇAIS CINQ CENTIMES)(NAPOLEON III.
 EMPEREUR 1855 (dwa), 1856.
 343. EMPIRE FRANÇAIS. DEUX CENTIMES)(NAPOLEON III.
 EMPEREUR 1862.
 344. 10 FRANCS 1868 EMPIRE FRANÇAIS)(NAPOLEON III
 EMPEREUR. Moneta złota.
 345. 20 CENT — 1812.

Grecya.

A. Monety starożytne.

(Liczby w nawiasie podane oznaczają numer inwentarza ogólnego zbioru numizmatycznego prof. Russopulosa).

346. (2702) *Drachma ateńska* czworoboczna z wyobrażeniem koła o 4 sprychach. Archaiczna. Z przełomu wieku VII. na VI. ante Christum (Arg.).
 347. (2627) *Obol ateński* z pierwszego okresu, wagi 0.40 grama, prawie trójkątny z wyobrażeniem koła po obu stronach monety (Arg.).
 348. (2584) *Obol ateński* trzeciego peryodu; z jednej strony główka Pallas Athene, z drugiej w kwadracie sowa (400—336; przełom V. wieku na IV. ante Christum; arg.).
 349. (2706) *Obol ateński* trzeciego peryodu; wartości 1½ obola; rewers: Pallas Athene, silnie wypukła główka, awers: prawie w zagłębieniu sowa z rozpostartymi skrzydłami. (Arg.).
 350. (24238) *Tetradrachmon Ateńczyków*, czwartego peryodu, moneta gruba, wielkości pierścienia; rewers: głowa Pallady dobrze obrobiona, modelowanie twarzy wyraziste, fryzura włosów i strój głowy staranne w szczegółach; awers: sowa i napis: 'ΑΘΕ (victov); (ε u-

żyte w znaczeniu 1.) półksiężyc i gałązka oliwna. (Arg.).

351. (1939) ΦΙΛΙΠΠΟΥ awers: głowa Heraklesa; drobna *moneta spiżowa Filipa II. Macedońskiego*; głowa Heraklesa dość starta; napis z wyjątkiem 2 liter wyraźny; *o* (omikron) dla szczupłości miejsca umieszczone nad literą Π.
352. (25106) ΦΙΛΙΠΠΟΥ *Filip II. Maced.*: napis wymieniony widnieje u góry monety nad głową jeźdźca, wyrzeźbionego po jednej stronie monety; awers: dobrze zachowana i plastycznie występująca głowa mężczyzny bez zarostu, z wieńcem we włosach. Wiek IV. ante Christum (359—336). Znaleziona w Tessalii. (Arg.).
353. (20202) *Moneta spiżowa Filipa II. Maced.*, większa od poprzedniej, cokolwiek mniejsza od dzisiejszej 20-halerzówki, ale dwa razy grubsza, ma emblematy tesame, co moneta wyżej opisana. Jedna strona wypukła przedstawia głowę mężczyzny bez zarostu, z przepaską we włosach, na drugiej stronie, wklęsłej wyobrażony jeździec, nad którym widnieje napis: ΦΙΛΙΠΠΟΥ.
354. (1884) Takasama *moneta spiżowa Filipa II. Macedońskiego*, wielkości naszej 10-halerzówki, tylko gruba; emblematy tesame; wybornie zachowana, również napis: ΦΙΛΙΠΠΟΥ.
355. (20635) *Tetradrachmon srebrne Alexandra Wielkiego* wielkości naszej korony srebrnej, od której atoli przeszło dwa razy grubsza; świetnie zachowana wyobraża z jednej strony w rzeźbie bardzo wypukłej głowę Heraklesa z lwią skórą, z drugiej strony nieco wklęsłej płaskorzeźba przedstawia Jowisza, siedzącego na tronie z berłem w lewej ręce, orłem w prawej, w bok wyciągniętej. Wzdłuż berła napis: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, pod podstawą tronu: ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Oprócz tego znaki w polu wolnej przestrzeni: Σ powyżej prawej nogi Jowisza, pod siedzeniem tronu Moneta srebrna, doskonale zachowana. (Arg.).

356. (594) ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ, *moneta* spiżowa *króla Traków, Lysimacha*, z portretem króla: głowę hełm okrywa; z drugiej strony Atena, przypominająca archaiczne palladium, z napisem wyżej przytoczonym. Wielkość 20 hellerów.
357. (20853) ΚΑΣΣΑΝΔΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ, *moneta* spiżowa *króla Macedońskiego Kassandra*: napis umieszczony w około jeźdźca, na prawo od konia litery ΑΙ, z drugiej strony głowa Herkulesa bez zarostu.
358. (1990) drobna *moneta* spiżowa, wielkości halerja, **ale** gruba, z głową mężczyzny z jednej, jeźdźcem i napisem z drugiej strony: ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. Jestto *Alexander Macedoński*, syn Kassandra.
359. (24265) *Tetradrachmon Ateńczyków* piątego okresu: *moneta* gruba, większa od korony przedstawia: głowę Pallady, z drugiej strony sowę, kapelusze Dyo-skurów z gwiazdami i napisy: ΑΘΗ, ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, ΑΓΑΘΙΠΠΙΟΣ ΑΠΟ... ΑΠ. Trzeci wiek przed Chrystusem. (Arg.).
360. (7471) 'ΑΚΑΝ(θιευ), *drobna moneta* spiżowa, *macedońska*, wielkości solidów Jana Kazimierza, tylko grubsza, z głową wodza w hełmie, z drugiej strony napis w kwadracie, podzielonym na 4 mniejsze kwadraty tak, że w każdym widnieje jedna z liter Α, Κ, Α, Ν.
361. (20722) ΑΜΒΡ(ακίας 'Ηπειρου), *epirocka*, spiżowa, *drobna moneta* z piękną główką niewieścią z jednej, obeliskiem i napisem z drugiej strony: (Ambracia).
362. (7629) (Α)Μ(Β)Ρ(ακίας 'Ηπειρου), *epirocka*, spiżowa, *drobna moneta*, jak poprzednia, wielkości halerja, atoli gruba, z głową Heraklesa z jednej, postacią, siedzącą na krześle z łukiem w ręce, z drugiej strony. Z czytelnych liter pozostały po prawej stronie postaci Μ i Ρ, reszta daje się niewątpliwie uzupełnić.
363. (2340) ΒΟΙΚΤΩ(ν), *drobna moneta* spiżowa, *beocka*, wielkości tej, co poprzednia z wyobrażeniem główki (?) mocno startej z jednej, z postacią stojącą Posej-

dona z trójzębem z drugiej strony. Wzdłuż trójzęba przytoczony wyżej napis pionowy.

364. (20334) ΒΟΙΩ(των), *beocki triobol* (3 obole). Jedna strona wyobraża tarczę dwuwębioną (z wycięciami podobnemi, jak są w pudle skrzypiec), na drugiej stronie przedstawiona maczuga i naczynie o wielkich, odstaających i wysokich ułach (κανθαρος). Po obu stronach nogi naczynia napis wyżej przytoczony, po 2 litery po każdej stronie. Wiek piąty przed Chr. (Arg.).
365. (2317) ΒΟΙΩΤ(ων) opiewa napis około trójzęba małej spiżowej *monety beockiej* z V. i VI. wieku przed Chrystusem (430—322). Obraz na odwrotnej stronie przedstawia tarczę, opisaną wyżej.
366. (20730) ΘΕΣΠΙ(ων), mała, *spiżowa monetka Tespijszczyków* w Beocyi wyobraża: główkę niewiasty z długim welonem, spadającym z tyłu głowy; rewers przedstawia lutnię we wieńcu i powyższy napis, silnie starty.
367. (2365) ΘΗΒΩ(ν), srebrny *triobol tebański* z IV. wieku przed Chrystusem; Obrazy: κανθαρος (cantharus) z napisem i tarczą o 2 wrębieniach.
368. (20536) (Θηβαίων), *diobol* (=2 obole) srebrny *tebański* (może τριαμφοβόλιον 1½ obola): tarcza z jednej, Herakles bez zarostu z drugiej strony. Wiek V. i IV. przed Chrystusem.
369. (24466) ΦΑΡ(σαίων), spiżowna, drobna *moneta miasta Farsalus* w Tessalii: główka Pallady w hełmie; jeździec w galopie. Obok podniesionej z batogiem ręki pierwsza litera napisu, dalsze po drugiej stronie otoku, obok głowy konia.
370. (19080) ΦΑΡΣ(αίων), *triobol* (=3 obole) srebrny *czyli pół drachmy* (ημιδραχμον) z głową Pallady i głową konia, którą otacza kwadrat liter ΦΑ. Po obu stronach
P Σ
zatarte szczegóły rysunku, dobrze zachowane kontury. Wiek IV.
371. (10648) ΦΩ(κίδος), *triobol* srebrny z 5. lub 4. wieku przed Chrystusem (pół drachmy): głowa niewiasty

z napisem z jednej strony w kwadracie, z drugiej głowa wołu.

B. Greckie monety nowożytnie).*

372. *Srebrna 5-drachmówka* (wielkości naszych 5 Koron), z napisem: *ΟΘΩΝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ* (herb państwa: 5 Δραχμαί 1833. Czytaj: Othon wasilews tis Ellados—pende drachme: »Oton król Hellady, 5 drachm«.
373. *Złoty 10 drachm* wielkości naszej złotej dziesięciokoronówki. Napis opiewa: *ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α' ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ* (herb państwa: ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, 10 δραχμαί 1876. Czytaj: Jeorjos protos wasilews ton Ellinon, wasilion tis Ellados, deka drachme: »Jerzy I. król Hellenów, królestwo Hellady, 10 drachm«.
374. *1 drachma srebrna* z r. 1873 wielkości naszej korony srebrnej. Napis takisam jak pod b) z różnicą i Δραχμη. Czytaj: Mia drachmi: »jedna drachma«.
- 375—6. 20 Λεπτα (herb państwa) i napis: *ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ* 1895 (dwie sztuki), 1894. Moneta niklowa=20 hellerom. Czytaj: *Ikosi lepta*, wasilion tis Ellados: 20 lepta, królestwo Grecyi«.
- 377—8. 10 Λεπτα niklowe, reszta napisu ut supra, 1894—1895.
- 379—381. 5 Λεπτα niklowe, napis jak wyżej 1894, 1895 (trzy).
- 382—6. 10 Λεπτα miedziane (δωδεκάγων) 1869 (dwa) 1878, 1879, 1882.
- 387—390. 5 Λεπτα miedziane (όβωλόζ) z różnych lat.

*) Napisy greckich monet nowożytnych, przytoczone tu literami małego alfabetu, są na monetach wyrażone majuskulami.

Hannover.

391. ERNST V. G. G. KOENIG V. HANNOVER. Głowa (EIN THALER. XIV EINE FEINE F. M. 1842.

Helvetia

392. 5 Fr. 1874)(HELVETIA z wyobrażeniem niewiasty, która lewą ręką opiera się o tarczę z krzyżem szwajcarskim, prawą wskazuje na góry.
393. 5 F. w środku wieńca herb z krzyżem, nad nim gwiazda)(głowa idealna niewiasty z napisem w otoku: CONFOEDERATIO HELVETICA 1892.
- 394—400. $\frac{1}{2}$ Fr. z lat 1881, 1898 (trzy), 1899, 1907,)(napis: HELVETIA, nad nim stojąca postać niewiasty z włócznią i tarczą.
- 401—405. Nikłowe monety po 20 *centimes*, na dawniejszych napis: Helvetia, na nowszych: Confoederatio Helvetica. (5 sztuk).
- 406—413. Nikłowe po 10 *centimes* (10 sztuk) i po 5 *centimes* (7 sztuk).
414. 2 *centimes* miedziane z r. 1851.
415. 1 *centimes* miedziany z r. 1887, 1891, 1900.

Hiszpania.

415. b. : X : FE / RIAIDVS / ET / ELISA / BET / DI (Del) GR: Wewnątrz obwodu ukoronowane popiersia Ferdynanda i Izabelli, pomiędzy nimi litera: S wśród kropek, u góry tuż pod perłowym obwodem krzyżyk również wśród kropek : + : Ten znak znajduje się pod krzyżykiem ukośnym, który wyprzedza nazwisko Ferdynanda. Z drugiej strony monety napis: SUB / VMBRA / LAIARVM / TO ····· Wewnątrz obwodu emblemata. Jestto podwójny dukat na pamiątkę połączenia w r. 1479. Kastylii (Izabella) i Aragonii (Ferdynand), którzy następnie przyjęli tytuł: «króla i królowej Hiszpanii», poślubieni jeszcze w roku 1469 jako Ferdynand Katolicki i Izabella Kastylijska.

Nassau.

416. ADOLF HERZOG ZU NASSAU. Głowa X ZWEI VEREINS
THALER. XV. EIN PFUND FEIN 1864. Emblemata.

Monety papieskie.

417. HERONYMUS. D. G. A. ET. P. S. A. S. L. N. G. PRIM.
Popiersie papieskie. X Herb państwa papieskiego
17*(20)*80. 17*(20)*86 i 17*(20)*88.
418. PIUS. SEXTUS. PONT. MAX. A. Ul herb papieski X AU-
XILIUM..... 1774.
419. GREGOR. XVI. PON. MAX. A. VI. X We wieńcu napis:
5 BAIOCCHI. 1838.
420. GREGOR. XVI. PON. M. A. XII. X 5 BAIOCCHI. 1842.
421. GREGOR. XVI. PON. M. A. XV. X 5 BAIOCCHI. 1845.
422. PIUS. IX. PON. MAX. ANNO II. X 10 BAIOCCHI 1847.
423. Napis i rok ten sam 5 BAIOCCHI. 1847. R.
424. PIUS. IX. PON. MAX. ANN. XVII. X 10 BAL. 1863. R.
425. PIUS. IX. PON. MAX. A. XXI. X STATO. PONTIFICIO. 10
SOLDI. 1868. Przed Statu u dołu wieńca drobnym dru-
kiem w przeciwną stronę 50—cni (tj. centesimi).
426. *Moneta miedziana wielkości dawnego czworaka austr.*
z napisem: PIUS. SEPTIMUS. PONTIFEX. MAXIMUS.
MDCCCII. w 5 wierszach X Insignia papieskie.
427. 2 Baiocchi miedziane Piusa IX. z r. 1853. R.
428. 1 SOLDI *miedziane* Piusa IX. z lat 1861 i 1866.
- 428 b.—20 BAIOCCHI Piusa IX. z roku 1865.

Polska.

- 429—431. Wiek XI. Dwa t. zw. *wendyjskie denary* srebrne,
bilonowe, miseczkowate z czasów panowania Ryxy
i Kazimierza I. (1038—1058), opisane u Stroczyńskiego
Tom II. str. 45—49 tablica IV, nadto tom I. str. 63—65*).

*) Czy denary te nie sięgają czasów Bolesława Chrobrego (992—
1025) i ocenę zapatrywania Stroczyńskiego jako na denary Ryxy, rozstrzą-
sa Walery Kostrzewski w gruntownej rozprawie, umieszczonej w „Wia-
domościach numizmatycznych i archeol. w rocznikach z lat: 1904, 1905
i 1906 w artykule p. t. »O denarach Słowian, zwanych Wendyjskimi«.

a) w obwodzie perłowym (prawie kwadratowym) krzyż patryarchalny; w otoku wyraźna litera α i kilka starożytnych pooddzielanych od siebie klinikami i kółkami. Na stronie odwrotnej wypukły krzyż kawalerski; dwie litery czytelne $\alpha \epsilon \omega \alpha \epsilon \nu \alpha \epsilon$. . . Stroncz. II. 49. typ 24.
 b) podobna do tamtej *wendyjska moneta słowiańska, miseczkowata*, znacznie mniejsza. Z jednej strony krzyż patryarchalny, z drugiej kawalerski, wśród znaków . i v
 c) Na dowód, że wymienione wyżej monety pochodzą z XI wieku, posłużyć może razem z tamtymi wykopana *moneta bilonowa czeska*, wybornie zachowana, przedstawiająca z jednej strony rycerza w zbroi, z dzidą w ręku, roboty nader prymitywnej, z napisem w otoku: SPITCNEV. DVX, z drugiej popiersie św. Wacława, do którego odnosi się napis. Jestto zatem *moneta Spitygniewa*, który panował od roku 1055—1061. (Dar prof. Henryka Zioly).

432. *denar Bolesława Krzywoustego* (1102—1138): w perłowym obwodzie książę, siedzący na tronie, trzyma berło w prawej ręce, lewą wznosił do góry, jakby do błogosławieństwa; napis opiewa: BO(LE)ZLAVS; z drugiej strony w perłowym obwodzie krzyż Jerozolimski, w kątach jego ramion 4 kropki, napis starty z wyjątkiem DE(narius).
433. *denar t. zw. gruby Władysława II.* (1139—1146), wyobrażający z jednej strony popiersie rycerza z mieczem, do góry wzniesionym, w prawicy, w lewej ręce trzymającego tarczę; obok rycerza widnieją znaki C—H; w otoku szczątki napisu: VLA(DISLA)V(s). Z drugiej strony monety portret biskupa, trzymającego pastorał w prawej ręce, w otoku resztki liter: ADAL(BERT)V(s).
434. *Denar Bolesława IV. Kędzierzawego* (1146—1173): rycerz, siedzący na tronie z mieczem długim na kolanach i napisem w otoku: BOI; z drugiej strony w prostokątnej perłowej ramce głowa Świętego z napisem w otoku: TRBB—ADA. S. t. j. S. ADALBERT(us). Zarówno w tej, jak i poprzedniej monecie głowy twarzą wprost do widza zwrócone.

435. *Denar cienki Władysława Laskonogiego, księcia poznańskiego*: w obwodzie perłkowym książę, siedzący na tronie trzyma w prawej ręce krzyżyk; na drugiej stronie, nad murem między dwiema wieżami popiersie biskupa z pastorałem. W otoku po obu stronach napis: SCS. VENCEZLAVS. Jestto moneta bez imienia księcia z początku XIII. wieku; może ją raczej wypada przypisać Władysławowi Odoniczowi. Blaszka srebrna cieniuchna ze startym rysunkiem biskupa i niezupełnie zachowanym tekstem napisu. Po lewej stronie wyraźnie zachowane litery: V(E)NCEZ(L)A...
436. WENCEZLAUS. SECUNDUS. DEI. GRATIA. REX. BOEMIE. W obrębie tego tekstu korona; po drugiej stronie lew czeski i napis: GROSSI-PRAGENSES. (lata panowania 1300—1305).
437. + MONETA-KAZIMIRI; w perłowym obwodzie król, siedzący na tronie z berłem i jabłkiem królewskim w rękach. Po drugiej stronie napis w otoku: † REGIS. POLONIE, wewnątrz obwodu orzeł piastowski z szeroko rozpostartymi skrzydłami. Jestto *Kwartnik koronny* wczesnej doby panowania *Kazimierza Wielkiego* (1333—1370). *Opis w opisie nr 435, jak do 433*
438. *Denarek królowej Jadwigi* (1384—1386) ma herb andegaweński po jednej stronie, nad nim litera h, po drugiej orzeł, zwrócony otwartym dziobem w lewo z odstającymi od tułowia skrzydełkami bardzo prymitywnego stempla. Okaz ten zbioru naszego dokładnie odpowiada rycinie na 48. str. III. tomu Strończyńskiego.
439. + MONE * WLADISLAI w perłowym obwodzie korona; z drugiej strony + REGIS * POLONIE, w środku orzeł. Jestto dobrze zachowany *kwartnik szeroki albo półgroszek Władysława Jagiełły* (1386—1434).
440. +MONETA*LEMBVRD w obwodzie lew ruski, + WLADISLAUS * REX w obwodzie orzeł polski. *Półgrzeń Lwowski Władysława Jagiełły* (1404—1405).
441. (MO)NETA * WLAD(ISLAI) w perłowym obwodzie

- tarczy zwyczajnej krzyż podwójny; nad tarczą litera W; z drugiej strony w obwodzie orzeł i napis w otoku REG(IS) • POLON(IE). Litery, w nawias ujęte, obcięto, skutkiem czego ten *kwartnik mały albo trzeciak Władysława Jagiełły* (1398 — 1403) wydaje się mniejszym od przytoczonych u Stronczyńskiego na str. 57. tomu III. Zresztą napis i emblemata doskonale zachowane.
442. +MONETA+WLADISLAI w środku obwodu korona, pod nią znak N wskazuje na mynacza Mikołaja (1397—1401). Srebro według Dra Piekosińskiego próby 8. Z drugiej strony orzeł i napis ++REGIS+POLONIE+ gwiazdkami oddzielono wyrazy i krzyżyk u góry. *Półgroszek* widocznie jakimś ciężarem zgnieciony.
443. +MONETA*WLADISLAI - +REGIS*POLONIE. Pod koroną krzyż podwójny i litera F wskazuje prawdopodobnie mynacza Mikołaja Falkinberga (1412—1418) *Półgroszek* najlichszej próby srebra (5-tej). Podwójny krzyż poczytać można bądźto za znak osobisty króla, bądźteż za godło miejskie, zwłaszcza, jeżeli znak F uważać będziemy za początkową literę Fraustadt.
444. *Siedm denarków bilonowych, koronnych* z orłem i koroną, z epoki *Jagiellonów* od 1400 do 1499, wypełniających zatem cały wiek do Jana Olbrachta włącznie. Jeden denarek, niewątpliwie Olbrachtowy, ma pod koroną literę O.
- 445—6. +MONETA+KAZIMIRI, w obwodzie perelk. orzeł; z drugiej strony około korony +REGIS+POLONIE, pod koroną róża lub herb Poray. Oba *półgroszki koronne* bite za podskarbiostwa Piotra Kurozwęckiego (1479 do 1491) za panowania *Kazimierza Jagiellończyka* (1447 do 1492).
- 447—8. +MONETA+I+ALBERTI X +REGIS+POLONIE+. Dwa *półgroszki koronne* Jana Olbrachta (1492—1499). Pod koroną na obydwóch herb podskarbiego Poray.
449. +ALEXANDER DEI G: REX X MONETA REGIS POLONIE *Półgroszek koronny* Alexandra (1501—1506).

450. MON(eta) • ALEXANDRI)(MAGNI • DUC • LITUANIE • *Półgroszek litewski tegosamego króla*; dlatego w miejsce korony widnieje pogoń. Pieniądz litewski większy nieco od koronnego.
451. + MONETA SIGISMVNDI, w perełk. obw. orzeł ukoronowany, z drugiej strony REGIS. POLONIE 1509. *Półgroszek koronny* • datą, którą dopiero od 2 lat (1507). zaczęto wybijać.
452. SIGISMVND | PRIM * REX | POLONIE napis w 3 wierszach, nad napisem korona, pod napisem między 2 różami herb Odrowąż podskarbiego Mikołaja Szydłowieckiego; z drugiej strony: MONETA. REGNI POLO-NIE. 1528, w środku orzeł. *Grosz koronny Zygmunta I.*
453. SIGIS. I. REX. PO(loniae). DO(minus). TOCI(us). PRVSS(iae). Popiersie królewskie.)(GROSS. COMMV. TERR. PRVSS. 1534. Orzeł pruski. Wyrażenie Grossus communis terrarum Prussiae == »grosz wspólny ziem pruskich« odnosi się do obiegu monety w Prusach królewskich i książęcych. *Grosz pruski Zygmunta I.*
454. SIGIS. I. REX. PO. DO. TOCI. PRV. (Listek koniczyzny) Popiersie króla.)(GROSSVS. CIVI. DANCZ. 1535. Herb Gdańska. *Grosz gdański Zygmunta I.*
455. MONETA. SIGISMVNDI 1510. Pogoń.)(MAGNI DVOIS. LITUANIE. Orzeł ukoronowany. *Półgroszek litewski Zygmunta I.*
456. SIGISM. AUG. D. G. REX. PO. MAG. DUX. I. Popiersie ukoronowane.)(MONETA. MAG. DUCAT. LIT. 1568. Pogoń i herb Gedyminów na dwóch tarczach. U dołu IIII jako znak wartości. *Czworak Zygmunta Augusta.*
- 457-9. SIGIS. AVG. REX. PO. MAG. DUX. II. Orzeł.)(MONETA. MAGNI. DUCAT. LITUA. Pogoń, u spodu 1547 *Półgroszek litewski.* Takiesame dwa inne półgroszki 1560. (*Zygmunt August*).
460. STEPHA. D. G. REX. PO. M. D. L. Popiersie w koronie. U góry liczba III (*trojak*), orzeł, herb Batorych, pogoń 1582. GROS. ARG. TRIP(lex). M. D. LIT. *Trojak Stefana Batorego.*

461. *Denar miasta Gdańska za Stef. Batorego*. Orzeł pruski. Herb miasta na tarczy, po bokach liczba 8-5 t. j. 1585.
- 462-467. SIGIS. III. D. G. REX. POL. = M. D. LI. RUS(siae). PRU(ssiae). M(asoriae). Popiersie ukoronowane i uzbrojone, z mieczem w prawej, jabłkiem królewskim w lewej ręce, z orderem Złotego Runa na piersiach.)(SAM(ogitiae). LIV(oniae). NECN(nec non). SVE(corum) GOT(horum). VAN(dalorum) Que HRI(haereditarius) REX. W pięciopolowej, koroną pokrytej, tarczy herby krajowe z herbem Wazów we środku, po bokach rok 16-22. Ort(= $\frac{1}{4}$ talara). Takiesame orty z lat 1623, (dwa) 1624, i dwa starte.
468. SIGIS-3-D. G. REX. POL. M. D. L. R. PR. Popiersie)(MONETA. CIVIT. GEDANENSIS. 1615. Herb miasta na tarczy ozdobnej, przez dwa lwy trzymanej. *Dziesiątluk gdański*.
469. Takisam *dziesiątluk gdański Zygmunta III*, z datą 1625 rozłożoną w ten sposób, że obok popiersia króla z jednej strony widnieje 16, z drugiej nad herbem 25.
- 470-1. SIGIS. III. D. G. REX. POL. M. D. L)(GROS. ARG. SEX. REG. POLO. 1623. (dwa egz.). Pod popiersiem króla Sas, herb podskarbiego Daniłowicza, z drugiej strony 3 koroną nakryte tarcze z orłem, pogonią i snopkiem; poniżej korony VI jako liczba wartości. To samo 1624 (dwa egz.), 1625, 1626 (cztery egzempl. 1627 z herbem podskarbiego Hermolausa Ligęzy (Półkozic); nadto jeden okaz z 1626, na którym końcowe 6 w dacie wybite na liczbie 2, wyrażnie u spodu występującej. *Szóstaki Zygmunta III*.
472. SIG x III x D x G x REX x PO x D x LI x Popiersie)(Napis w 4 wierszach GR = OS/ARG x TRIP/CIVI x RI/GE. Lilia. Nad napisem III, niżej większy herb miasta Rygi przedzielający liczbę roku 1592. Egzemplarz świetnie zachowany. *Trojak Zygmunta III. rygiński*.

473. SIG. III D. G. REX. PO. M. D. L. Popiersie.)(III.
herb Wazów (snopek) między orłem a pogonią i na-
pis: GROS. ARG. TRIP. REG. POLONIAE, dwa ha-
ki skrzyżowane i data (15) 90 z herbem Lewart (lew)
i inicjałami I. F. podskarbiego Jana Firleja. *Trojak*
Zygmunta III.
474. (a— f). *Trojak j. w.* Napis jedynie różni się wyra-
zem: POLONI(ae), u dołu herb Sas Daniłowicza.
Pogoń starta, zresztą egzemplarz wyraźny. Nadto
Pięć trojaków Zygmunta III. Wazy z roku 1621.
- 475—484. *Dziesięć trojaków*, jak wyżej, a mianowicie
dwa z roku 1622, trzy z roku 1623, pięć z roku 1624,
różnica tylko w wyrazie końcowym strony odwrotnej:
POLON, POLONI, POLO.
485. SIGIS. III D. G. REX. POLONIAE. Pięciopolowa
tarcza z herbami)(SOLIDUS. REGNI. POLO. W środ-
ku inicjał królewski S z koroną i herbem Wazów.
Szeląg. Datum obok inicjału 2—6 t. j. 1626.
486. SIGIS. III D. G. REX. P. M. D. L. Ukoronowany o-
rzel z herbem Wazów na piersiach, na dole herb Sas.
)(MONE(ta). NO(va). REG(ni). POLON(iae) 1620. Ko-
rona w perłowym obwodzie.
- 487—520. SIGIS. 3. D. G. REX. P. M. D. L. Ukoronowana
pięciopolowa tarcza z herbami Polski i Litwy tudzież
herbem Wazów we środku, na dole liczba wartości
3 (półgrosze))(MONE-NO. REG. POLO. Jabłko królew-
skie, w którego środku liczba 24. U dołu herb Sas. U gó-
ry po bokach 1—8 t. j. 1618 roku. Jestto t. zw. *półto-
rak*, których dalsze egzemplarze naszego zbioru po-
chodzą z lat 1620, 1621 (trzy), 1622 (pięć), 1623 (dzie-
więć), 1624 (sześć); nadto dziesięć egzemplarzy z datą
niezupełnie czytelną z powodu starcia lub zaśniedzia-
łości. Półtoraki (*Sesqui nummi albo trinummi*) zwane
od miasta ich bicia, Bydgoszczy (Bromberg), po nie-
miecku *Brummer*, upowszechniły się od roku 1614, a
stempel ich (jabłko królewskie i cyfra 24) jest naśla-

dowaniem stempla ówczesnych groszy niemieckich. Otrzymały także ich nazwę łacińską: *Cruciferi* (*Krucierze*), widniejącą na niektórych monetach Zygmunta III, gdy w miejsce MONE(ta) NO(va) wybito CRU(ciferi). Liczba 24 nie jest zgodna z naszą stopą menniczą. Próba srebra zrazu $7\frac{1}{2}$, od r. 1619 — $6\frac{1}{2}$, później jeszcze więcej zmalała. Na najwcześniejszych z r. 1614 herb Habdank podskarbiego Warszkiego (tych w zbiorze nie mamy), od r. 1617 Sas Daniłowicza, od r. 1625 Półkozic Ligęzy. (Zagórski str. 30, nr. 238)

521. SIG. III. D. G. REX. PO. D^s. LI(voniae). Ukoronowany inicjał królewski z herbem w środku.)(S(OLIDVS). CIVI. RIGENS. 99. Herb mniejszy miasta Rygi na tarczy, z arabesków złożonej i uwieńczonej lilią. *Szeląg rygiński*. Cyfra 99 oznacza 1599.

- 522 — 524. *Srebrna złotówka* Jana Kazimierza z r. 1665 z napisem: DAT. PRETIUM. SERVATA. SALUS / POTIORQ(ue) METALLO. EST w dwóch wierszach otoku, w którego obrębie ukoronowany monogram królewski *I. C. R.* (Ioannes Casimirus Rex.) Przytoczone wyżej zdanie łacińskie w otoku znaczy: »Ocalenie kraju daje nagrodę i lepsze jest od kruszcu». Z drugiej strony czytamy: MONETA. NOV. ARGE(ntea) REG. POL. 1665. Pod koroną tarcza z herbami Polski i Litwy i napisem XXX GRO(ssi) POL. Obok tarczy **A. T.** oznaczają imię i nazwisko Andrzeja Tympfa z Torunia, wynalazcę tej monety; od jego nazwiska zwano ją później *tynfami*.

W ciągu trzech lat (1663—1666) puszczono w obieg 6 milionów tynfów, którą to liczbę pomnożyły jeszcze falsyfikaty tak, że następne trzy panowania prawie nie miały innej monety obiegowej oprócz tynfów i szelągów miedzianych Boratyniego. Na Śląsku i Prusach szły po 18 groszy. Dlatego późniejsze ośmastogroszówki tynfami zwano. Drugi taki sam tynf 1665, trzeci 1666 r. (Zagórski str. 60, nr. 490.)

525. IOAN. CASIM. D. G. REX. POL. ET SVE(*ciae*) Popiersie.)(GROS(*sus*) ARG(*enteus*) SEX(*tuplex*). REG. POL. 1661. Koronę, VI. jako znak wartości (*szóstak*), trzy tarcze herbowe, obok herbu Wazów (snopka) litery **T. T.** (Tomasz Tympf), dzierżawca mennicy bydgoskiej. Zarówno na tym szóstaku jak innych tego zbioru za-tarte herby podskarbieh. Drugi taki sam egzemplarz.
- 526—529. Na szóstaku z r. 1663 w tytule po SUE. dodane M. D. L. (*Magnus Dux Lithuaniae*). Pod tarczą litery **A. T.** (*Andrzej Tympf*). Taki sam z r. 1664, 1665, 1666.
530. *Szóstak Jana Kazimierza* z r. 1668 ma w otoku M. D. L. R. (*Russiae*); litery **A. T.**
531. *Szóstak Jana Kazimierza* z r. 1661, znacznie mniej-szy od wymienionego pod l. 525 i odpowiadający nr. 462 na tabl. XXXIV u Zagórskiego, podczas gdy tam-ten odpowiada nr. 463. Napis tego: JOAN. CASI. D. G. REX. POL. ET. SVE.)(GROS. ARGE. SEX. REG. POL. 1661. Inicjały **T. L.—B.** myncarza Tytusa Liviu-sa Boratyniego, Włocha, który dorobił się z myncar-stwa majątku i godności, otrzymał (1658) indygenat pol-ski, a wkrótce potem starostwo Osieckie. (Zag. str. 57.)
532. *Czerwony złoty gdański (dukat) Jana Kazimierza* z r. 1658 ma napis: JOH. CAS. D. G. R. POL. & SUEC. M. D. L. R. P. Popiersie w koronie i zbroi, płaszczem okrytej, z orderem Złotego Runa na szyi.)(MON. AUREA. CIVITAT. GEDANENS. 1658. Tarcza owalna, przez dwa lwy trzymana, z herbem miasta, u góry wieniec z gałązką, na dołu po bokach podstawy głoski **D. L.** myncarza Daniela Loss.
- 533—683. *Miedziane szelągi Jana Kazimierza:*
a) koronne: JOAN. CAS. REX. Głowa króla)(SOLID. REG. POL. Orzeł i wyraźne daty przeważnie 1661—1666.
b) litewskie: JOAN. CAS. REX. Głowa króla)(SOLI. MAG. DUC. LIT. 1661—1666 Pogoń. Przeważna część tej drobnej monetki doskonale zachowana, wyraźne daty i czysty, niestarty rysunek herbów i króla.

684. JOAN. III. D. G. REX. POL. M. D. L. R. P. Głowd, uwieńczona wawrzynem, popiersie w zbroi rzymskiej z lwia głową na piersiach, pod ramieniem głoski **T.L.—B.** (GROS. ARG. SEX. REG. POLONIAE. Pod koroną liczba VI. (*Szóstak*) dwie tarcze z orłem i pogonią, między nimi królewski herb Janina, nad nią **C** (*Cracovia* jako miejsce bicia monety), a pod nią liczba roku 16—80, na dole herb podskarbiego, Leliwa
- 685—686. *Szóstak* taki, jak poprzedni *Jana III*. Popiersie w zbroi i futrze, brak litery miasta menniczego **C**. rok 1682.
Dwa podobne *szóstaki*, daty nieczytelne.
687. AUGUST. II. D. G. REX. POL. M. D. LIT. ET. ELECT. SAX. Popiersie ukoronowane w zbroi (GROS. ARG. SEX. R(egni) POL. ET. ELECT(oratus). SAX(oniae). 1702. Pod koroną VI (*Szóstak*), na tarczach orzeł, pogoń i 2 miecze skrzyżowane z rucianą koroną (herb saski). Głoski **E. P. — H.** wskazują na mincarza lipskiego, Ernesta Piotra Hechta.
- 688—690. *Dwuzłotówka Augusta III. (srebrna)*: D. G. AUGUSTVS. III. REX. POLONIARUM. Popiersie w koronie i płaszczu, włosy długie, na ramiona spadające, na piersi order Złotego Runa. (SACR. ROM. IMP. ARCHIM. ET. ELECT. 1753. Herby polskie, litewskie, w środku herb saski. U dołu 8 GR. t. j. 8 srebrnych groszy czyli 2 złote. Poniżej okrągłej tarczy z herbami otoczone liśćmi palmy litery myncarza lipskiego Ernesta Croll (**E. C.**) Liter tych nie podaje Zagórski w dziele swoim na tabl. XLIX fig. 651, 652. Dwa dalsze egzemplarze całkiem takiesame: 8 GR(oszy) z r. 1753.
- 691—693. *Tynf srebrny Augusta III*. Napis i figury podobne, jak na dwuzłotówkach, wymienionych pod liczbą 688—690 (u Zagórskiego fig. 649) z literami myncarza

*) Myncarza Tytusa Liwiusza Boratyniego.

E. C. i datą roku 1753 i 1755, tylko u dołu zamiast liczby: 8 gr. widnieje napis 18 (*groszy*). Tynfy Augusta III. wymagają ostrożności, gdyż od wojny śląskiej (1756—1763) Efroim Berlińczyk, któremu Fryderyk II. porучzył wybijanie monety w mennicy lipskiej, wybijał w mennicy Ernesta Crolla, z tymi samymi znakami i napisami tynfy niesłychanie małej wartości rzeczywistej. Odróżnienie dawniejszych dobrych od falsyfikatów tylko w drodze prób metalu da się osiągnąć.

694—702. *Szeląg miedziany Augusta III* z napisem: AUGUSTUS. III. REX. POL. Popiersie z głową nienakrytą)(EL. (*ector*) SAX. 1751 (dwa), 1753 (dwa), na 2 data nieczytelna. W dolnem rozwarciu tarczy litera S na szelągach z r. 1751, litera B na szelągach z r. 1753. Szelągi te, bite pod stemplem królewskim i Rzeczypospolitej, sprowadzono z Saksonii 1750. roku.

703—744. *Grosz miedziany Augusta III*. Napis i emblemata takie same, jak na szelągu. Daty bicia 1752, 1753, 1755, 1758 są w zbiorze naszym wszystkie reprezentowane. Na dole pod tarczą 3 t. j. *trzy szelągi*; 30 groszy dawało jeden złoty, 38 groszy szło na tynf dobry. Zamiast 3 bywa w odcinku litera H. Ponieważ miały miedź dobrą, przyjmowano je chętnie, a w razie większego zapotrzebowania nie liczono, lecz ważono. *Kupcy mieli już gotowe kwoty, odważone i pozawijane w papier lub bibułę z potrąceniem kilku groszy za papier lub pracę. Za kilka fur zboża przywożono do domu groszów furę, a za konia pełne sakwy miedzi na plecach*).

745—746. *Półzłotek Stanisława Augusta*. STANISLAUS. AUG. D. G. REX. POL. M. D. L. Tarcza o pięciu polach z koroną u góry, po bokach wklęsła, zawiera herby Polski i Litwy tudzież herb Poniatowskich, Ciołek. Tarczę otacza gałązka oliwna i palmowa.)(Napis w 5 wierszach: 2 GR. / CLX. EX / MARCA / PU-

*) Ten cytat, jak inne uwagi, zaczerpnięty z Zagórskiego (Monety dawnej Polski) str. 85—87.

RA. COL / 1766. Pod napisem głoski **F. S.** (myncarz Frydryk Sylm).

747—748. *Złotówka*. STANISLAUS. AUG. D. G. REX. POL. M. D. L. Głowa królewska)(LXXX EX MARCA (4 GR.) PURA COLON. 1766. = 4 grosze czyli złotówka. Ukoronowana tarcza okrągła, otoczona wieńcem, z herbami, jak wyżej. Pod nią **F. S.**

749. *Złotówka* czyli 4 grosze srebrne Stanisława Augusta, całkiem taka sama jak nr. 747 z datą roku 1767.

750. *Złotówka* czyli 4 grosze srebrne Stanisława Augusta z r. 1793. Napis strony pierwszej ten sam, co wyżej, na drugiej tarcza prostokątna o podstawie, ostro w środku zakończona, napis dokoła niej w otoku odmienny: 83 $\frac{1}{2}$ EX MARCA (4 GR.) PURA COLON. 1793 wskazuje na zniżkę stopy menniczej za panowania tego króla. Od roku 1766—1786 była w użyciu stopa konwencyjna (CONVENT), powstała na zasadzie konwencji czyli umowy zrazu pomiędzy dworem austriackim a bawarskim, w Wiedniu 1753, do której potem inne państwa przystąpiły. W myśl tej konwencji zgodzono się na wybijanie z czystej grzywny kolońskiej srebra 13 talarów i 8 srebrnych groszy czyli 20 złotych reńskich albo 80 złotych polskich. Dlatego na monecie pod numerem 747 napis w otoku to poświadcza *LXXX Ex Marca Pura Colon*. Od roku 1786—1794 zaprowadzono stopę lżejszą, dlatego wybijano z jednej grzywny 83 $\frac{1}{2}$ złotych polskich; co też czytamy w napisie złotówki z roku 1793. W ostatnich dwóch latach panowania Stanisława Augusta zmniejszono dobroć monety przez wybijanie 84 $\frac{1}{2}$ złotych z jednej grzywny kolońskiej srebra.

Na monecie z roku 1793 pod tarczą herbową widnieją litery **M. V.** to jest *Monetaria Varsaviensis*, gdyż w ósmierci Efraima Brenna (1792) nie było myncarza. Cf. Zagórski (str. 95).

751. *Dwuzłotówka* Stanisława Augusta z r. 1791. czyli 8 groszy srebrnych. Napis w otoku, dokoła popiersia

jak wyżej, po drugiej stronie (w części starty) napis: $41\frac{3}{4}$ EX MARCA PURA COLON. Po bokach tarczy prostokątnej, zakończonej u dołu orderem Orła Białego, data 17—91. Obok litery **E. B.** (Efraim Brenn). Ponieważ takich dwuzłotówek wybijano $41\frac{3}{4}$ z grzywny kolońskiej srebra, więc złotych szło na jedną grzywnę $83\frac{1}{2}$, czyli zachowano stopę z roku 1786.

752. *Talar srebrny ośmizłotowy*: STANISLAUS AUGUSTUS D. G. REX-POL. M. G. LITHU. Popiersie króla, głowa nienakryta, włosy trefione w lokach spadają na barki, na szyi wstążka fantastycznie uwiązana, piersi okryte zbroją i płaszczem gronostajowym z orderem Białego Orła.)(X EX MARCA PURA COLONIEN 1766. Na okrągłej pięciopółowej tarczy herby: Polski, Litwy i Poniatowskich; tarcza otoczona gałązką dębową i palmową, dookoła których wije się wstęga orderu Orła Białego z napisem: PRO FIDE LEGE ET GREGE. (*Za wiarę, prawa i ogół ludności*). U dołu tarczy krzyż orderu Orła Białego, obok litery **F. S.** (Fryderyk Sylm, myncarz).

753—754. *Dwa talary po 8 złotych z lat 1778 i 1780 z napisami*, jak poprzedni. Zamiast popiersia umieszczono tylko głowę króla, z przepaską we włosach. Litery **E. B.** wskazują myncarza Efraima Brenna.

755. *Talar sześciózłotowy na podstawie stopy menniczej z r. 1794*, kiedy z grzywny kolońskiej srebra poczęto wybijać $84\frac{1}{2}$ złotych, przedstawia okaz ponownej redukcji. STANISLAUS. AUGUSTUS. D. G. REX POLON. M. D. LIT. Głowa królewska bez przepaski.)($14\frac{1}{12}$ EX MARCA PUR: (6 ZŁ) COLONIENS. 1794. Tarcza herbowa, u dołu krzyż Orła Białego, po którego bokach napis 6 ZŁ(*otych*).

756. *Talar sześciózłotowy Stanisława Augusta z r. 1795*. Napis, emblematy i wartość, jak w poprzednim.

757. *Szeląg miedziany Stanisława Augusta 1768 r.* Ukoronowane splecione inicjały królewskie **S. A.** (Sta-

- nislaus Augustus Rex) obok nich 17—68)(Między dwiema różyczkami liezba I, niżej w dwóch wierszach: SOLID.| R.P. Solidus Regni Poloniae t. j. szeląg Królestwa Polskiego. U dołu **G** oznacza nazwisko dyrektora mennicy krakowskiej: Gartenberga. Drugi egzemplarz zaśniedział.
758. *Półgroszek miedziany* tegoż króla z r. 1766 obok cyfry królewskiej (jak wyżej), na odwrotnej stronie $\frac{1}{2}$ GROSSUS REG. POL. U dołu litera **G**. Mało większy od szeląga.
- 759—761. Trzy takie same półgroszki z roku 1768.
- 762—764. $\frac{1}{2}$ GROSSUS. REG. POL. U dołu **E. B.** (Efraim Brenn). Po drugiej stronie inicjały królewskie z koroną i liezbą lat 1775, 1780, 1782, znacznie większe od poprzednich i dobrze zachowane. *Półgroszki miedziane*.
- 765—768. *Grosz miedziany*. Obok inicjałów królewskich z koroną rok 1765)(I. GROSSUS. REG. POL. M. D. L. Pod tarczą herbową litery *Gr.* (nazwisko Gartenberga).
769. *Grosz miedziany* z r. 1766 **G** — antykwą wyrażone.
- 770—782. *Grosz miedziany* z r. 1767. Znak **G**. (Na dwóch groszach kursywą).
- 783—792. *Grosz miedziany* z r. 1768. Znak **G**, dwukrotnie kursywą *G*.
- 793—794. *Grosze miedziane* z r. 1787 i 1789 mają znak: **E. B.** (30 groszy szło na złoty).
- 795—797. *Trojak miedziany*: STANISLAUS. AUG. D. G. REX. POL. M. D. L. Popiersie młodociane króla w zbroi, z odkrytą głową. Na piersiach order Orła Białego)(GROSSUS. POLON. TRIPLEX. 1766. Pod tarczą *G*, kursywą (Gartenberg). Bardzo ładny stempel tego trojaka wykonał drezdeński modelista medalionów, Stillor. a) Egzemplarze doskonale zachowane. b) Jeden egzemplarz z tegoż roku 1766 ma zamiast popiersia tylko samą głowę króla z rozpuszczo-

nemi włosami i obnażoną szyją Stempel tego trojaka już jest mniej staranny.

798. *Trojak miedziany* jak wyżej b) z roku 1767. Znak **G**.

799. *Trojak miedziany* z r. 1778. Znak **C. B.**

800. *Trojak miedziany* z r. 1786 ma na stronie odwrotnej napis polski: TROIAK Z MIEDZI KRAIOWEY 1786 **E. B.**

801—802. *Trojak miedziany* z roku 1787, jeden z polskim napisem, jak wyżej, drugi z dawnym tekstem łacińskim. **E. B.**

803—806. *Trojak miedziany* z r. 1788, 1790 (dwa). 1791. Teksty łacińskie po obu stronach. Znak **E. B.**

807—808. *Trojaki miedziane* z roku 1792, obydwie z tekstem łacińskim, jedenznaczony literami **E. B.** (Efraim Brenn, który zeszedł ze świata 2. marca 1792), drugiznaczony literami **M. V.** (*Monetaria Varsoviensis*).

Dla uniknięcia nieporozumienia zwracam uwagę, że monety polskie mają rok bicia i monety dopiero od 1507. Dlatego w opisie monet najstarszych podaję w nawiasie albo lata panowania każdego króla, albo to lata z jego panowania (np. w opisie monet Władysława Jagiełły), którym odpowiada początkowa litera rzymskiej. Mamym bowiem o nich przeważnie pewne wiadomości.

Monety polskie papierowe z roku 1794.

809—811a). *Czterozłotówka* na kartonie białym, formatu: 0 085×0 05m. (z pewnemi zmianami ornamentów w otoku prostokąta, dla braku oryginalnych w miejscowej drukarni.)* Serye dwie, pierwsza (1) od A—Z, druga (2) od A—H. W kółku **O** wyrazy: WOLNOŚĆ | CAŁOŚĆ | I NIE | PODLEGŁOŚĆ — w 3 wierszach.

*) Litograficzne, wierne odtworzenie tych monet znajdziesz czytelnik w rozprawie *Jana Łetwiskiego* p. t. «Album pieniędzy papierowych polskich z roku 1794 z podaniem historycznem. Zawiera 8 tablic litografowanych zdjętych z oryginału. Wydanie II. Kraków 1908.»

U góry (1) — (B), (1) — (L), (1) — (R) Na odwrotnej stronie wśród znaków wodnych: *F. Malinowski.*

811. *b) Pięciogroszówka papierowa.* Karton prostokątny, którego podstawę stanowi bok krótszy. W eliptycznym wieńcu napis: UCHWAŁA DNIA 13. AUG. 1794., w środku karty **V**, po bokach cyfry orzeł i pogoń, niżej **SS** arabskie w wieńcu podłużnym, dalej napis: „*Pięć Groszy Miedziane. Dyrekcyja B. S.*“ Wielkość 0045×0 065 m.

812. *Pięćdziesiątka papierowa.* Wysoki prostokątny (0 185 × 0 95m.) na brunatnym, cienkim papierze:

D Uchwała Rady Naywyższej Narod. dnia 8. czerw. 1794.

SO. Emblemata z orłem i pogonią: PIĘDZIEŚIĄT. *Nu Piędziesiąt Złotych polskich (rachując z iedney Grzywny Kolońskiej Zł^{ch} Pol^{ch} 84½ Monety Srebrney) które Skarb Narodowy każdemu Ukazicielowi niniejszego Biletu z funduszów na umorzenie Biletów skarbowych przeznaczonych y na ogólnych dobrach Narodowych hypotekowanych zapłaci oraz we wszelkich dochodach Publicznych według powyższej Uchwały Rady Naywyższej Narodowej przyjmować będzie.*

B. W otoku kółka napis: *Pieczczę Dyrekcyi bi-* **S.**
letów skarbowych, w środku kółka: WOLNOŚĆ
CAŁOŚĆ NIE PODLEGŁOŚĆ. U dołu podpisy oryginalne:

J. Kłęk.

J. Gaczkowski.

nr. 32738.

Monety miedziane z r. 1794

(austriacko-polskie).

- 812b) — 815. MONETA. AER. EXERCIT. CAES. REG. wewnątrz orzeł dwugłowy)(I. GROSSUS. POL. 1794. *Grosz polski, moneta miedź. c. k. wojska.*
- 816 — 821. Napis jak wyżej, tylko zamiast I rzymskie III. *Trojak miedziany z r. 1794. dla wojsk w Galicyi.*

Monety polskie

Księstwa Warszawskiego.

822. FRID. AUG. REX. SAX. DUX. VARSOV. Popiersie)(AUREVS NUMMUS DUCAT. VARSOV. Wewnątrz ukoronowany herb Księstwa Warsz. wśród liści palmowych. 1812. U dołu głoski **t. — B.** *Dukat.*
823. FRID. AUG. REX. SAX. DUX. VARSOV. Popiersie.)(U góry nad herbem 18—13, u dołu: $\frac{1}{2}$ TALARA. Znak **t. B.**
824. Napis jak wyżej)(18—14, u dołu: $\frac{1}{2}$ TALARA.
825. **10** |GROSZY|1812| **t. B.**)(herb Księstwa.
826. **11** |GROSZY|1811| **t. B.** w 3 wierszach.)(herb.
- 827 — 832. K| *Trojaki miedziane* z napisem: **3** GROSZE 1811 (trzy egz.), 1812 (dwa) i 1813 (jeden))(herb Księstwa.
- 833 — 835. Jednogroszówki miedziane z napisem: **1** GROSZ 1811 i 1812 (dwa).

Monety polskie po roku 1815.

(Królestwo Kongresowe).

- 836 — 853. **1** GROSZ POLSKI *miedziany* z lat 1816, 1817, 1822, 1823 (trzy), 1824 (dwa), 1828, 1830, 1837, 1838, 1839 (cztery), 1840, 1841. Z drugiej strony orzeł dwugłowy. Grosze z lat 1822 — 1824 mają nadto napis w otoku: Z MIEDZI KRAJOWEY. Po roku 1831 znika w napisie wyraz POLSKI, a tytuł opiewa: **1** GROSZ.
- 854 — 56. **3** GROSZE POLSKIE 1826 (dwa); w otoku u dołu:

- Z MIEDZI KRAIOWEY. χ orzeł dwugłowy. Tosamo 1827.
- 857—858. **3** GROSZE 1840 i 1841 (miedź. bez dodatku: POLSKIE) χ orzeł.
859. **5** GROSZY POLSK. 1827. χ orzeł dwugłowy. Miedź posrebrz.
860. **5** GROSZY. 1840 χ orzeł dwugłowy. Miedź posrebrz.
- 861—880. **10** GROSZY. 1840. χ orzeł dwugłowy (20 sztuk). Miedź posrebrz.
881. ALEXANDER I. CESARZ. SA(modzierzca) W(szech) ROS. KRÓL POLSKI. Głowa cesarska. χ orzeł dwugłowy rosyjski, w środku tegoż mały polski, w otoku u góry: **2** ZŁOTE POLSKIE 1816, u dołu: 43 $\frac{1}{2}$, Z GRZ(ywny) CZ(ystey) KOL(ońskiey).
882. MIKOŁAY I. CES. WSZ. ROSSYI I KRÓL POLSKI PANUJĄCY. Wewnątrz wieńca z liści dębowych napis: **2** ZŁO. POL. 1830. χ ALEXANDER. I. CES. ROS. WSKRZESICIEL. KRÓL. POLS. 1815. Popiersie, głowa liściem wawrzynu uwieczona.
- 883—884. MIKOŁAY I. CES. WSZ. ROSSYI I KRÓL POLSKI PANUJĄCY. Orzeł rosyjski z polskim w środku, liczba roku u góry pod koroną 1830, u dołu: **5** ZŁOTYCH POLSKICH. Znak **K. G.** χ ALEXANDER I. CES. ROS. WSKRZESICIEL. KRÓL. POLS. 1815. Głowa cesarska z wieńcem wawrzynowym we włosach. Drugi egzemplarz taki sam.
885. **10** GROSZY POLS; otoczone gałązkami dębowymi. χ W otoku u góry: KRÓLESTWO POLSKIE, w środku ukoronowana tarcza z herbami Polski i Litwy, obok niej 18—31.
- 886—889. **3** GROSZE POLS. 1831 (miedź.) χ herb Polski i Litwy z napisem u góry: KRÓLESTWO POLSKIE (cztery egzemplarze).
- 890—895. KRÓLESTWO POLSKIE, ukoronowana tarcza z herbem Polski i Litwy. χ W otoku 43 $\frac{49}{100}$ Z GRZYW. CZYST. KOL. **PROKU** 1831 $\times$ Wśród gałązek dębowych napis: **2** ZŁOTE POL. (Sześć sztuk).

- 896—897. KRÓLESTWO POLSKIE, ukoronowana tarcza z orłem i pogonią)(W otoku 17²¹¹/₆₂₅ Z GRZYW. CZYST. KOL. U dołu między gwiazdkami ROKU: 1831. W środku pomiędzy gałązkami dębowymi ZŁOT. POL. Dwie sztuki. Brzegiem monety: BOŻE ZBAW POLSKĘ.
- 898—899. 1¹/₂ РУБЛЯ — 10 ZŁOT. 1835 i 1841. Na drugiej stronie orzeł państwowy rosyjski z napisem rosyjskim: ЧИСТАГО СЕРЕБРА 630 МОТНИКОВЪ 31¹/₂ ДОЛЕИ. Na zewnętrznym obwodzie monety napis rosyjski: СЕР. 83¹/₅ ПРОБЫ 730Л. 27¹/₂₅ ДОЛБ.
890. Dwuzłotówka srebrna z napisem: MONETA (W OBŁĘŻENIU) ZAMOŚCIA w 3 wierszach)(W wieńcu palmowym: ZŁOTE 1813. w otoku: BOŻE DOPOMÓŻ WIERNYM (OYCZYŹNIE). *)

Monety Wolnego Miasta Krakowa.

891. WOLNE MIASTO KRAKÓW, wewnątrz herb miasta)(dwie gałązki dębowe 1 ZŁOTY 1835 w 3 wierszach.
892. 10 GROSZY 1835)(herb miasta, WOLNE MIASTO KRAKÓW.
- 893—894. Napis i emblematy te same jak wyżej, tylko wartość inna: GROSZY 1835.

Prusy do r. 1871. i Niemcy po r. 1871.

- 895—897. ALBER. D. G. MAR. BRAN. DUX. PRUSS. ¹⁾
W środku monety orzeł jednogłowy z literą S na pierśsiach (Inicjał Zygmunta). Z drugiej strony portret Albrechta i napis w otoku: IVSTVS. EX. FIDE. VIVIT. 1541. Napis ten znaczy: «Sprawiedliwy żyje z wiary.» To samo z lat 1544 i 1545.

¹⁾ T. j. Albertus Dei Gratia Marchio Brandenburgie Dux Prussie. Albrecht z Bożej łaski margrabia brandenburski, Książę Prus. Jest to ten sam Albrecht margr. brand., który jako lennik Polski złożył hołd Zygmuntowi I. w Krakowie 1526. roku.

^{*)} Karol Pląge. Monety bite dla prowincji polskich przez Austryę, Prusy oraz monety wolnego miasta Gdańska, Księstwa Warszawskiego i w obłożeniu Zamościa. Kraków 1906.

898. ALBER. D. G. MAR. BRAN. DUX. PRUSS. Portret.)(+III+ GROSS(us) AR(genteus). TRIPLEX. ALBER. DUX. PRUSSIE' +1544+ w 6 wierszach. *Trojak srebrny Albrechta.*
899. W otoku ALBERTVS. D. G. DUX. PRUSSIE. Wewnątrz orzeł z literą S.)(Dookoła monogramu Albrechta napis: SOLIDUS PRUSSIE 1559.
900. FRIDERICUS. M. B. DUX. BORUSSORUM. ET. SIL. Głowa w wieńcu, wypełniającym środek monety.)(SECHZIG. EINE. FEINE MARCK. 1761. Orzeł (20) BAYREUTH. C. L. R. *Zwanziger.*
901. ALEXANDER. D. G. MARCH: BRAND: głowa we wieńcu.)(LX ST: EINE FEINE MARK. Orzeł (20) 1763 (s)
902. FRIDERICVS. BORUSSORUM. REX. Głowa)(6 EINEN REICHS-THALER 1766. **ES**
- 902b). FRIDERIC. BORUSS. REX. Popiersie w zbroi)(1 KREUZER 1764. orzeł pruski. Znak **B**.
903. dtto)(12 EINEN REICHS-THALER 1766. **A**.
904. FRIDERICUS. CHRIST. M(archio) B(randenburg). DUX. BORUS. ET. SIL.)(CXX ST: EINE FEINE MARK 1766 (10) BAYREUTH. **E. & S.**
- 905—906. FRIDERICUS BORUSSORUM REX)(3 EINEN REICHS-THALER 1770 **ES**, 1779 **ES**.
- 907—908. FRIDERICUS BORUSSORUM REX)(EIN REICHS-THALER 1770 Orzeł ponad zbroją. **A**. dtto 1777 **AA**.
- 909—910. FRIED. WILHELM KÖNIG VON PREUSSEN Popiersie.)(3 EINEN R: THALER. Ukoronowana tarcza z herbem Prus 1791 i 1797. **E**.
911. FRIDERICUS WILHELM BORUSS. REX. Portret.)(GROSSUS. BORUSS. MERIDIONAL. 1797. Na tarczy ukoronowanej orzeł. Tarczę otacza wieniec z liści dębowych. *).

*) Borussia Meridionalis (Prusy Południowe) t. j. dawne województwa: Poznańskie, Gnieźnieńskie, Kaliskie, Sieradzkie, Łęczyckie, Rawskie i Płockie, zabrane przez Prusy w r. 1793 i Warszawskie zabrane w r. 1795. Opisyany wyżej *gross Prus Południowych* błity w dwa lata po III. podziale Polski.

- 912—916. FRIDERICUS WILHELM. III. BORUSS. REX.
Popiersie)(84 EX MARCA PURA COLON. Herb
w tarczy 1804— 4 GR. (cztery).
917. Dtto z roku 1806.
918. FRIEDR. WILHELM III. KÖNIG VON PREUSSEN.)(
VIER UND SECHZIG EINE FEINE MARK, w wieńcu
6 EINEN REICHS-THALER 1816 A.
- 919—920. To samo z r. 1817.
921. 180 EINEN THALER u góry w otoku: w środku mo-
nety: 1 GROSCHEN—[GR. HERZ. POSEN] 1816.)(
W wieńcu orzeł ukoronowany *).
922. Napis z jednej strony jak nr. 918. z drugiej w otoku
SECHS EINEN THALER w środku VIER GROSCHEN
1817 A.
- 923—924. FRIEDR. WILH. IV. KÖNIG V. PREUSSEN.)(
w otoku 12 EINEN THALER, w środku 2½ SILBER-
GROSCHEN 1842 SCHEIDEMÜNZE. A. Dtto 1851.
Dtto 1843 (dwa).
925. WILHELM KÖNIG VON PRUSSEN)(jak wyżej 1866,
1870.
- 926—927. WILHELM KÖNIG VON PRUSSEN. Głowa kró-
lewska)(EIN VEREINTHALER XXX EIN PFUND
FEIN, w środku orzeł pruski 1867, 1869.
928. FRIEDR. WILHELM IV. KÖNIG V. PREUSSEN)(w oto-
ku 30 EINEN THALER SCHEIDEMÜNZE w środku:
1 SILBERGROSCHEN. 1854.
- 929—932. WILHELM KÖNIG VON PRUSSEN)(druga
strona dosłownie jak wyżej, z lat 1863, 1869, 1870 (dwa).
- 933—934. *Pół grosza srebrnego* z r. 1844 (FRIEDR. WILH.
IV.) i 1870 (WILHELM KÖNIG V. PREUSSEN).
- 935—940. Miedziane 3 PFENNIGE 1830, 1864, 1865, 1866,
1870.
- 941—944. Miedziany 1 PFENNIG 1853 i 1 PFENNIG 1867,
1866, 1865.

*) Jestto grosz pruski, bity dla Wielk. Księstwa Poznańskiego, 1816.

945. WILHELM DEUTSCHER KAISER KÖNIG V. PREUSSEN
Portret cesarski.)(Orzeł państwowy. DEUTSCHES
REICH 1877 ZWEI MARK.
946. DEUTSCHES REICH. W wieńcu z liści dębowych
1 MARK 1895. Z drugiej strony orzeł państwowy.
947. 50 PFENNIG 1877 DEUTSCHES REICH)(Orzeł.
- 948—949. Napisy, jak wyżej: 10 Pfennig 1875 (trzy) 1898.
950—952. 5 PFENNIG 1875, 1897, 1899.
- 953—958. Nadto miedziane monety zdawkowe po 2 Pfennige
i 1 PFENNIG.

Rosya.

Monety srebrne:

- 959—961. 20 КОПѢКЪ 1878; 15 КОПѢКЪ 1868, 1878.
962—965. 10 КОПѢКЪ 1871; 5 КОПѢКЪ 1868, 1875, 1880.

Miedziane:

- (mają niekiedy napis w otoku: МѢДНАЯ РОССІЙСКАЯ
МОНЕТА).
- 966—968. 5 КОПѢКЪ 1868, 1870, 1880 ГОДА (—Roku).
- 969—971. 3 КОПѢКЪ 1852, 1880, 1898.
- 972—978. 2 КОПѢКЪ 1817, 1841)(Н (=Mikołaj I.) 1842
)(Н, 1850)(orzeł, 1864, 1880, 1883.
979. 1 КОПѢКА СЕРЕБРОМЪ 1842)(Н
- 980—985. Korona i napis w środku: КОПѢКА 1851)(Н.
Tej samej wielkości: pod koroną napis: КО-
ПѢКА 1855, 1856, 1859, 1860, 1863)(А (=Alexander II)
- 986—997. 1 КОПѢКА z r. 1881, 1882, 1886, 1888, 1890,
1893, 1897, 1899 (cztery), 1902)(Orzeł i napis: МѢД-
НАЯ РОССІЙСКАЯ МОНЕТА i słowami wyrażona wartość.
- 998—999. Pod koroną napis: ДЕНѢЖКА 1861, 1863)(А
(=Alexander II.)
- 1000—1013. КОПѢКЪ 1876 А, 1889 А (trzy), 1897 Н
(pięć) 1898 Н (trzy), 1899 Н (dwie).
- 1014—1018. ПОЛУШКА 1851 Н, 1855 А, 1861 А (trzy).
- 1019—1021. КОПѢКЪ 1867 А, 1892 А, 1897 Н (=Ny-
kołaj Wtaroj t. j. Mikołaj II.)

Rumunia.

- 1022—3. ROMANIA w otoku; w środku 50 BANI. X Korona 1873 (dwa).
 1024—5. dtto BANI 1900 (dwa).
 1026—1029. Miedziane 10 BANI 1867 X ROMANIA herb państwa. dtto 5 BANI 1867 (cztery).
 1030—1031. CAROL I. REGE AL ROMANIEJ. Głowa portretu. X herb państwa 18—84 B 5 BANI (dwa).
 1032. dtto BANI.

Rzym starożytny (Roma).

1033. *Denarius, dziesiątak*. Najstarsza rzymska moneta srebrna, która się pojawiła dopiero w 3. wieku przed Chr. (269. roku); ważył normalnie 4·584 gr. ($\frac{1}{12}$ funta); od r. 217 zredukowany ważył 3·898 gr. ($\frac{1}{24}$ funta). Wartość jego chwieje się zatem od 95·74 do 81·9 halerzy (96 do 82 halerzy). Znak wartości wyrażonej na monecie liczba X albo . Z jednej strony rysunek przedstawia głowę niewiasty w helmie skrzydlatym (prawdopodobnie *Roma*), na odwrotnej stronie *Dioskurów konnych* na monetach wcześniejszych, na późniejszych wyobrażona *Victoria* (lub *Diana*) na dwusprzęgu (*denarii bigati*) albo bóstwo jakie, najczęściej Jowisz na czworosprzęgu (*denarii quadrigati*). Przy końcu republiki odpowiadał denar prawie drachmie ateńskiej i był tak przez Greków nazywany. Taki stan pozostał aż do Nerona; wówczas denar srebrny miał wartość prawie naszej Korony (97 hal). Później wartość się obniżała aż do Konstantyna, który ją na nowo ustalił.

W czasach rzeczypospolitej bili monetę osobni urzędnicy *Tres viri monetales*, których oznaczano literami: *III. viri A. A. A. F. F.* = *Triumviri auro, argento, aeri flando, feriundo*. Nadto bili monetę pretorowie, edylowie i kwestorzy. Nasz zbiór posiada bar-

dzo dobrze zachowane egzemplarze z czasów republiki rzymskiej.

Nr. 1033. z wyobrażeniem na odwr. str. podróżnego (Ulysses?), wracającego w dom rodzinny; naprzeciw niego wybiega pies, który go wita.

Napis po bokach opiewa: C. MAMIL. LIMETAN. t. j. *Caius Mamilius Limetanus*, który w r. 109. przed Chr. jako trybun ludu wniósł przeciw przyjacielom Jugurty prawo, zwane od niego *lex Mamilia*. Na głównej stronie głowa Hermesa z kaduceuszem.

1034. M/ FONTEI, (obraz przedstawiony u Baumeistra t. III. fig. 1671.) wybornie wykonana rzeźba okrętu, pod nim litera *D(enarius)*. Z' drugiej strony dwie obok siebie głowy Dioskurów; nad głowami dwie gwiazdy, u dołu X przekreślone: $\frac{X}{-}$. Napis wymienia Maniusa Fonteiusa, którego prastara rodzina pochodziła z *Tusculum* i mniej więcej na przełomie trzeciego i drugiego wieku przed Chr. przesiedliła się do Rzymu. Jeżeli *praenomen* przed nazwiskiem rodowem *Fontei* oznacza *Marcus*, a nie *Manius*, byłaby to moneta pretora z r. 166 przed Chr. wspomnianego przez *Liviusa* XLV, 44. Inny *Fonteus*, którego rękopisy *Cycerona* Markiem nazywają, a monety *Maniusem* (jeśli w ogóle jest to tasama osoba) był tryumwirem (*monetalis*?), później kwestorem, za czasów *Sulli* legatem w Hiszpanii, potem w Macedonii. Jako pretor zarządzał Galią *Narbonensis*; oskarżony o zdrzisterwa *broniony* był przez *Cycerona*.

1035. Trzeci, również świetnie zachowany *denar* ($\frac{X}{-}$) odnosi się do jednego z głośnych członków rodziny *Metellusów* (*gens Caecilia*), ma bowiem napis: *Quinti Metelli*. Pochodzi z drugiego lub pierwszego wieku przed Chrystusem. Jest to wyżej opisany *denarius quadrigatus*, pod którego czworosprzęgiem widnieje napis: ROMA.)(Q. METE (ME razem, TE razem).

- 1036—1042. *Denary* z czasów cesarstwa mają z jednej strony portret cesarza lub cesarzowej, którzy sami

tylko mieli prawo bicia monety złotej lub srebrnej, podczas gdy senatowi pozostawiono bicie monety miedzianej (**S. C.**); druga strona przedstawiała jakie bóstwo (*Vesta, Concordia*) lub pamiętne zdarzenie z życia władcy. Dla przykładu przytaczam tekst dobrze zachowanego denara Tyberyusza: **TI. CAESAR. DIVI. AVG. F(ilius). AVGVSTVS.** Portret cesarza. Z drugiej strony wyobrażenie Romy na tronie, z berłem w prawej ręce, gałązką w lewej. Napis: **PONTIF. MAXI. MVS.** To znaczy: »Tyboryusz syn boskiego Augusta Augustus (Arcykapłan«. Na monetach są wyrażone tytuły imperatorów **CONS(ul) P(ater). P(atriciae). TRIB(unicia) POT(estate)** i rok władzy konsularnej, z czego można dokładnie określić datum panowania. Jeszcze lepiej zachowany denar, tylko z gorszego materiału, ma napis w otoku: **IVLIA. MAMAEA. AVG(usta)** i świetnie zachowany portret Julii Mammei, siostrzenicy Julii Domny, żony Septym. Sewera. Julia Mammea była *matką cesarza Alezandra Sewera*, który panował od r. 222—234 po Chrystusie. Inne denary, znajdujące się w zbiorze gimnazyalnym, podają nazwiska Hadryana 117—138 (dwa), Faustyny (jeden), Postumusa (258 po Chr.), Klaudyusza, zwanego Gothicus (268 po Chr.)

- 1043—1050. *Monety miedziane* pochodzą z czasów Klaudyusza (41—54 po Chr.), Galby (68 po Chr.), Nerwy (96—98), Hadryana (117—138 dwie sztuki), Postumusa (258 po Chr.), Valoriany (253—260), Konstantyna (324—337), nadto uszkodzona moneta z czasów bizantyńskich z emblematami chrześcijańskimi.

Turcja.

1051. *Medzydie* złote albo *Osmanli lira* t. j. turecka lira złota, zawiera *jys* (100) *gurusz* czyli 100 piastrow, zwane także krótko *jystyk* (setka). Cokolwiek większa od złotej dwudziestokoronówki, wartości 21 Koron

- 70 halerzy. Piastr złoty = $\frac{1}{100}$ złotego medýdie czyli liry tureckiej jest monetą idealną, której nie wybijają; piastrow zaś srebrnych idzie na lirę złotą 108 w Konstantynopolu, w Smyrnie 178, w Salonice 158. Za zmianę pieniędzy potrącają mieniacze $\frac{1}{2}$ piastra tak, że w Konstantynopolu zamiast 108 piastrow otrzymuje się 5 srebrnych medýdie po 20 piastrow, nadto $7\frac{1}{4}$ piastra.
- 1052—1053. *Bir (1) bejas medýdie* t. j. 1 białe medýdie, (dla odróżnienia od złotej liry), moneta srebrna, wielkości srebrnej pięciokoronówki, wartości 20 piastrow — 4 korony i 20 halerzy. W Smyrnie mają kurs 33, w Salonice $28\frac{1}{2}$ piastra.
1054. *Besz (5) gurusz* albo *czeyrek* także *besztyk* = 5 piastrow wielkości srebrnej korony, wartości 1 Kor. 5 hal.
1055. *Yki (2) gurusz* albo *ykiłyk* — 2 piastry, wartości 42 halerzy, wielkości prawie niklowej dziesięciogroszówki; monetą srebrną.
- 1056—1058. *Bir (1) gurusz* = 1 piaster srebrny, zwany także *kirkparatyk*, gdyż piaster ma 40 (*kirk*) para tureckich. Piastr jest bardzo sympatyczną, zgrabniutką monetą srebrną, z emblematami artystycznie wśród wieńca gwiazd wykonanemi; nieco mniejszy od halerza, wartości 21 halerzy.
1059. *Jirmiparatyk* = $\frac{1}{2}$ piastra, moneta srebrna, jeszcze mniejsza od poprzedniej, wartości $10\frac{1}{2}$ halerza. Pół piastra liczy 20 (*jirmi*) para.
1060. *Alttyk*, miedziana moneta z przymieszką 52% srebra¹⁾. Ma kurs niższy od nominalnej wartości ze stratą $17\frac{3}{4}$. *Alttyk* wartości 6 piastrow liczy się jako *besz gurusz* t. j. 5 piastrow (1 Kor. 5 hal); jest wielkości srebrnej pięciokoronówki. Moneta ta należy już dziś do rzadkości; różni się od innej monety tej samej prawie wielkości (*jystyk*) odmiennym ornamentem (wieńcem kielichów kwiatowych w otoku) i większą zawartością srebra.

¹⁾ Monety miedziano-srebrne zwą się metalikami.

1061. *Jysparałyk* albo *jys* (100) *para*, krótko także *jysłyk* zwany, również moneta metalikowa ¹⁾ z przymieszką 25% czystego srebra, nominalnej wartości 5 piastów (*beszłyk*); kursuje jednak ze stratą 50% nominalnej wartości, równa się zatem 2½ piastra czyli 100 *para*. Ornament w otoku stanowi wieniec róż z listkami, na stronie zaś odwrotnej dwie gałązki wypełnione kółkami i ujęte wstążką w półksiężyc.
- Jysłyk* mający 25% srebra równa się ½ *altłyk*, który ma 52% srebra. To też *jysłyk* jest formalnie dwa razy większy od monety ½ *altłyk*. W tym samym stosunku odpowiada moneta metalikowa ½ *jysłyk* monecie ¼ *altłyk* i obie mają tęsamą wartość 50 *para* po turecku *eli* (50) *para* t. j. jeden piaster i 10 *para*.
1062. *Jirmiłyk*, właściwie *jirmiparałyk* t. j. 20 (*jirmi*) *para* = ½ piastra czyli 10½ halerzy.
- 1063—1067. *On* (10) *para* t. j. 10 *para*, nieco więcej, niż 5 halerzy, wielkości nieco mniejszej od nikłowej dziesięciohalerzówki. Jakkolwiek wszystkie miedziane monety z przymieszką srebra stanowią pieniądze metalikowe, specjalnie tę monetę *on para* nazywają *metalikiem* i to *nowym* w przeciwstawieniu do dawnych *on para*, cienkiej blaszki, wielkości naszej dwudziestohalerzówki. Nowy *metalik* - ¼ piastra srebrnego, czyli ½ piastra metalikowego, który ma połowę wartości piastra srebrnego i liczy 20 *para*.
- 1068—1069. *Besz* (5) *para* t. j. 5 *para*, również moneta metalikowa, wartości 2½ halerza, o połowę mniejsza od *on para*; na obydwóch napis ujęty w wielki półksiężyc. Jestto najniższa moneta zdawkowa = ¼ piastra metalikowego, czyli ½ piastra srebrnego.
- Dla łatwiejszego zrozumienia zaznaczam w tem miejscu, że są dwa rodzaje piastów: a) srebrny (*bir gurusz*), jak nr. 1056, z czystego srebra, wielkości naszej halerzówki; b) *metalikowy*, znacznie większy od naszej korony, połowy wartości nominalnej t. j.

¹⁾ Monety z czystej miedzi Turcy całkiem nie mają.

liczący tylko 20 para (*jirmityk*), a więc *piaster* wartości $\frac{1}{2}$ *piastra srebrnego*; nadto dwie monety zbliżone wartością do *piastra srebrnego*, a raczej ją przewyższające, a mianowicie c) $\frac{1}{4}$, *jystyk* nr. 1061 wartości 1 *piastra srebr.* i 10 para, wielkości 2 guldenów austr. srebrnych; d) $\frac{1}{4}$, *atlytyk*, znacznie większy od korony srebr. również wartości 1 *piastra* i 10 para:

Monety, wymienione pod nr. 1051—1069 przywiozłem przed 3 lata z Konstantynopola. Wyczerpują one prawie całą nowoczesną numizmatykę turecką z wyjątkiem not papierowych Banku Ottomańskiego, mających pełny kurs na równi ze złotem. O zdawkowych monetach papierowych w Turcyi nie wspominam, gdyż tych nikt nie przyjmuje, ani niemi nie płaci. Atoli i wymienione wyżej monety srebrne i metalikowe przedstawiają istny chaos, w którym nie łatwo zorientuje się cudzoziemiec. Gdy się bowiem zważy dwa różne kursy metalików, niezgodne nadto z ich nominalną wartością i ich różnorodność (stare i nowe metaliki), gdy się uwzględni odmienną wartość monety złotej w różnych miastach tureckich z różnicą kilkudziesięciu piastrow na jednym złotem lub srebrnem międzydł, gdy się uwzględni potracanie ułamków *piastra* przy zmianie pieczędzy i różnicę wyglądu jednej i tej samej monety z różnicą jej wartości, pojmie się łatwość narażenia się cudzoziemca na stratę materialną. Całe szczęście, że uczciwy Turek nie oszuka przybysza i z większej monety resztę wyda rzetelnie. Ale w Konstantynopolu ma się do czynienia nie z samymi Turkami, którzy ledwie połowę miasta stanowią. Dlatego najlepiej mieć monetę tylko złotą i srebrną, byle jak najwięcej, gdyż nic tak nie ciąży w podróży, jak próżna kaleta.

Węgry.

1070. + LADISLAUS. D. G. R(ex). UNGARIE. W środku obwodu czteropolowy herb, w którym na drugiem polu widnieje lew, na trzeciem u dołu orzeł polski jednogłowy X + S(anctus). LADISLAUS. REX. U(ngariae). W środku obwodu Władysław Święty, król Węgier, w postaci stojącej z włócznią w prawej, jabłkiem królewskim w lewej ręce. Ukoronowana głowa z długimi włosami, otoczona aureolą świętego. Obok postaci litery *K. H.* Jestto *dukat złoty*, wedle wszelkiego podobieństwa do prawdy Władysława Pogrobowca (Posthumus), następcy Warneńczyka. Lata panowania Posthumusa, syna Albrechta II. i Elżbiety, córki cesarza Zygmunta, względnie rejencyi za małoletniego króla wypadają na połowę wieku XV. (1444—1457). Mógłby to być jednakowoż zarówno dukat Warneńczyka jako króla Węgier (1440—1444) jak i Władysława II. Jagiellończyka, króla Czech (od 1471) i Węgier (od 1490) tem bardziej, że stempel monet za tych trzech Władysławów był tensam.

Obraz św. Władysława na odwrotnej stronie monety odnosi się do syna Beli, Władysława, który po zgonie brata swego, Gejzy, został przez szlachtę obwołany królem Węgier r. 1077. Tu figuruje jako patron królestwa i króla panującego.

Włochy.

1071. VICT. AMAD. D. G. REX. SARD. 1705 X 5 SOLDI. Wizerunek św. Maurycego.
1072. VITTORIO. EMANUEL, E. II. Portret. 1863. X Herb REGNO. D' ITALIA. L(ira) 1.
1073. VITTORIO. EMANUELE RE. ELETTO (... Wiktor Emanuel, król wybrany). Portret. X Herb w otok napis: UNA LIRA ITALIANA. Firenze 1860.

- 1074, UMBERTO. I. RE. D' ITALIA. Głowa króla.)(Herb — 2 L(ire), wieniec dookoła, u góry gwiazda.
 1075—6. Miedziane 10 CENTESIMI z r. 1866 i 1867.
 1077—1082. Miedziane 5 CENTESIMI z lat 1861 (cztery) 1862, 1867.
 1083—1087. Miedziane 2 CENTESIMI z lat 1861 (trzy), 1867 (dwa).
 1088. Miedziane 1 CENTESIMO z roku 1895.

Już po zamknięciu druku monet polskich ofiarował abiturient J. Bocheński *ort* Zygmunta III. Wazy z r. 1632, 10 Balocchi Piusa IX. z r. 1863., trojak srebrny Józefa I. z r. 1700 i kilka solidów Jana Kazimierza tudzież groszy Augusta III., które razem z darem p inspektora Jana Małeckiego (solidy Jana Kaz. i gro-sze Aug. III.) wynoszą 23 monet i dopełniają liczby ogólnego zbioru do nr. 1111.

Medale.

- 1) Medal złoty wielkości dukata, bity na pamiątkę koronacyi Augusta II. Z jednej strony pod koroną królewską napis: D. G. AUGUSTUS. II. CORONATUS. IN. REG(em) POLON. ET. M. D. L. 15. SEPT. 1697. Z drugiej strony zbrojne ramię z mieczem w górę wzniesionym i napisem: PRO. REGNO. U dołu drobniutkie litery: L. T.
- 2) 1370—1869. Napis: PAMIĄTKA POGRZEBU ZWŁOK KAZIMIERZA Wgo W KRAKOWIE D. 8. LIPCA 1869.)(Portret ukoronowany i napis: KAZIMIERZ WIELKI 1370.
- 3) Podobny medalik owalny z takim samym portretem i napisem z jednej strony; druga ma ukoronowany herb Polaki, Litwy i Rusi, nad koroną oko Opatrzności w promieniach, u dołu tarczy kotwica; napis, jak wyżej.
- 4) 1683—1883. Wielki medal nikłowy: Głowa Jana III. uwieńczona wawrzynem; napis: PAMIĄTKA 200-LETNIEJ ROCZNICY OSWOBODZENIA WIEDNIA 1883 R.

Z drugiej strony korona królewska, podtrzymywana przez dwóch aniołów, pod nią obraz M. Boskiej z podpisem drobnym: KORONOWANA 8. WRZEŚ. 1883 Niżej herb Krakowa i rok 1883. W otoku napis: JAN III. IDĄC Z KRAKOWA POD WIEDEŃ, PRZED OBRAZEM N. P. M. NA PIASKU CUDAMI SŁYNAĄCEJ OCALENIE CHRZEŚCIJAŃSTWA WYMODLIŁ 1683.

- 5) 1791— 3 MAI — 1891. W obwodzie szlachcie ściskający dłoń wieśniaka. Na drugiej stronie orzeł zrywający się do lotu.
- 6) 1794—1894. Portret i napis: THADDEUS. KOŚCIUSZKO. Z drugiej strony napis w otoku: RACŁAWICE 4. KWIETNIA 1794. NEW 1894 YORK. W środku obwodu: UR. 1746 R. W MERECZO WSZCZYŹNIE -- UM. W SOLURZE 1817.
- 7) Medal mały srebrny na pamiątkę koronacyi Ces. Ferdynanda królem Czech: Portret i napis: FERDINANDUS I. D. G. AUSTRIAE. IMPERATOR (IN REGEM BOHEMIAE | CORONATUS PRAGAE | MENSE SEPT | MDCCCXXXVI w czterech wierszach. Wyżej korona z nadpisem: RECTA TUERL.
- 8) Medal brązowy papieski na pamiątkę restytucyi Piusa IX. w Rzymie. ma napis dookoła emblematów papieskich: SEDES. APOSTOLICA. ROMANA (* PIUS. IX. PONT. MAX. | ROMAE. RESTITUT. | CATHOLICIS. ARMIS | COLLATIS | AN. MDCCCXLIX.
- 9) Brązowy medal rosyjski z orłem państwowym z jednej, a napisem z drugiej strony: ЗА УСПИПЕПЕ ПОЛБ-ОКАТО МПТЕКА 1863—1864.
- 10) Medal na pamiątkę uwłaszczenia włościan: ALEXANDER II. DEI GRATIA TOTIUS RUSSIAE IMPERATOR POLONIAE REX POLONIAE POPULI BENEFACITOR. Portret (Obraz N. M. P. w promieniach, u dołu grupa 3 ludzi modlących się, 2 klęczy, jeden stoi z wzniesionemi ramionami. Napis w otoku: NAJŚWIĘTSZA PANNO CZUWAJ NAD NASZYM CESARZEM. Po bokach grupy drobnymi literami: NA PAMIĄTKĘ

URZĄDZENIA WŁOŚCIAN — 19. LUTEGO — 2. MARCA
1864 ROKU.

- 11) Medal na pamiątkę zaślubin Arcyks. Rudolfa i Księżn. Stefanii. Portret obojga i imiona. Z drugiej strony we wieńcu napis: ZUR ERINNERUNG AN DIE VERMÄHLUNG DES KRONPRINZEN RUDOLF MIT PRINZESSEN STEFANIE 1881.
- 12) Medal z r. 1894 na pamiątkę wystawy lwowskiej ma napis: POWSZECHNA WYSTAWA KRAJOWA, LWÓW 1894.
- 13) 1848. FRANCISCVS. JOS. I. IMPER. ET. REX. 1898. Popiersie cesarskie.)(Ludność witająca jadącego monarchę i napis: VIVAT IMPERATOR.
- 14) Medal pamiątkowy z powodu pobytu Najj. Pana w Galicyi w r. 1880. Dokoła popiersia Cesarza napis: FRANCISZEK JÓZEF I. KRÓL WĘGIER GALICYI W. KS. KRAK. ETC.)(Z drugiej strony
1—15 WRZEŚ, 1880.

ZA

NADANIE SAMORZĄDU,
PRZYWRÓCENIE JĘZYKA OJCZYSTEGO,
ZAŁOŻENIE AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI,
PRZYWRÓCENIE DO DAWNEJ
ŚWIETNOŚCI ZAMKU NA WAWELU
WDZIĘCZNI POLACY.

W gałązkach herby miasta Krakowa i Lwowa.

Uzupełnienie

spisu monet z powodu najświeższych nabytków.

Austria i Niemcy.

1112. CAROLI. V. IMP. AVG..... Ukoronowany orzeł dwugłowy, na którego piersiach znak wartości **3**.)(Około herbu miasta Ratysbony napis w otoku: MONE(ta) REIPUB(lice) RATISBONENSIS. Nad herbem 1553.
1113. MATTH. I. D. G. ROM IMP. SEMP. AUG. W środku orzeł dwugłowy.)(Dookoła ukoronowanej tarczy herbowej napis w części starty: FLO(renns) ARG(entens) CIVI i rok 1618.
1114. GEORG. WILH: D* G* DVX. BR. & LUN * Ukoronowana tarcza herbową Brunświku i Luneburgu.)(Koń z podniesionymi przednimi nogami, w otoku napis: QVO FAS ET GLORIA DVCVNT $16 \left(\frac{2}{3} \right) 93$
- Napis znaczy: »dokąd godziwość i sława wiodą.«
1115. CAROLVS. D. G. DVX. BR. ET LVN. Popiersie.)(Koń w ewale; w otoku: NVNQUAM RETRORSVM (= »Nigdy wstecz«) 1764. W dolnym odcinku koła XX EINE FEINE MARCK | CONVENT. M. | I. D. ($\frac{2}{3}$) B. *)
1116. FRANCISCUS. D. G. ROM. IMP. SEMP. AUG. Popiersie; u dołu prawego ramienia **L**.)(Ukoronowany orzeł, opierający się stopami o dwie tarcze owalne; w otoku: MONETA NOVA REIPVB(licae) NORIMBERGENSIS. 1757. Znak **M. F.** W odcinku koła X EINE FEINE MARK.
1117. KAIS. KÖN. ERBLÄNDISCHE SCHEID. MÜNZE. Orzeł dwugłowy.)(**12** | KREUTZER | 1795. | **A.** Duże gałązki palmowe.
1118. *Trojak miedziany* Franciszka II. z roku 1800.

* Porównaj nr. 319 na str. 16., gdzie należy poprawić SUN. na LUN

1119. FRANC. II. D. G. R. IMP. S. A. GE. HU. B. REX.
A. A. (= *Franciscus II. Dei gratia Romanus Imperator Semper Augustus; Germaniae, Hungariae, Bohemiae Rex, Archidux Austriae*). W kwadracie orzeł dwugłowy, obok niego V.—II. W kwadracie 7 | dwie gałązki | 1802 | B.
- 1120—1121. *Trojak srebrny* austriacki z r. 1820.
1122. K. K. OESTERREICHISCHE SCHEIDE MUNZE, w środku ukoronowana tarcza herbowa z orłem dwugłowym.)(G | KREUZER | 1849. | A.
1123. FRANZ JOSEPH I. V. G. G. KAISER V. OESTERREICH. Głowa cesarska.)(SCHEIDE MUNZE. Poniżej korony 10 | 1860 | V. Dwie gałązki.
1124. WILHELM KÖNIG V. WÜRTEMBERG. Głowa.)(EIN VEREINSTHALER XXX EIN PFUND FEIN. Herb, przewiązany u dołu wstęgą, na której drobną frakturą: *Furchilos u treu. 1859.*

Monety bite przez Austryę dla Galicyi.

- 1125—1128. *Szeląg galicyjski* z r. 1774. Na głównej stronie ukoronowana tarcza prostokątna z herbami Galicyi, Lodomerji i Oświęcimia, w środku pod cesarską koroną herb Habsburgów. Na odwrociu napis: 1 | SCHILLING | 1774 | S. Jestto miedziana moneta, bita tylko w r. 1774 przez Austryę dla Galicyi w Szomolnok (Schmöllnitz) na Węgrzech. Dlatego znak mennicy S. Monetę srebrną (porównaj nr. 50 zbioru) bito 1775—1777 jako 15 i 30 krajcarów dla księstw Oświęcimia i Zatora według wagi grzywny wiedeńskiej, z zachowaniem jednak stopy menniczej polskiej. Jakoż 30 krajcarów odpowiada dwuzłotówce. W r. 1794. wprowadzono dla wojsk austriackich w Galicyi monetę z herbem państwowym, zachowując przytem stopę menniczą i wartość polską. ¹⁾

¹⁾ **Karol Plage.** Monety bite dla prowincyi polskich etc. Porównaj z tablicami Plagego numery mojej broszury: 50 (Oświęcim i Zator) 812b—816 (grosze i trojaki miedziane dla wojsk austr. w Galicyi), 911 (grosz Prus Południowych) i 921 (grosz poznański).

Francya.

1129. NAPOLEON III. EMPEREUR. Głowa)(EMPIRE FRANÇAIS — 10 FRANCS. 1868.
1130. NAPOLEON III. Głowa.)(EMPIRE FRANÇAIS. 1868.
Herb, po jego bokach 1—F(ranc).

Polska.

1131. JOAN. III. D. G. REX POL. M. D. L. R. P. (= *Joannes III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae*). Popiersie ukoronowane. Na odwrociu pod koroną trzy tarcze herbowe Polski, Litwy i Sobieskich (Janina), po bokach Janiny 16—84; nad niemi znak wartości III (*trojak*). W otoku napis: GROS(si) ARG(entei) TRES. REGNI POLONIAE. Między herbami C litera początkowa menniczego miasta Krakowa.
1132. AUGUST. III. R(ex). POL(oniae). M(agnus). D(ux). L(ituaniae). R(ussiae). P(russiae). D(ux). S(axoniae) ET EL(ector). Popiersie. Na odwrociu MON(eta) ARGENT(ea) CIVIT(atis) GEDANENS(is). Nad herbem miasta napis: 30 GROSzy, wyżej wieniec, w który zatknięto dwie skrzyżowane gałązki. Znak mincarski R. E. Oe. (Rudolf Ernest Oeckermann) 1763. Złotówka = 30 groszy srebrnych; szły za 2 złote na bieżącą monetę.
1133. Grosz miedziany Stanisława Augusta. Ukoronowane inicjały królewskie i rok 1791.)(Dookoła tarczy herbowej I. GROSSUS. REG. POL. M. D. L. Pod tarczą E. B. (Efroim Brenn).
1134. STANISLAUS AUGUSTUS, w środku ukoronowana okrągła tarcza z herbami Polski, Litwy i Poniatowskich; na odwrociu napis G GROSZY. 1794. w 3 wierszach.
1135. STANISLAUS AUGUSTUS REX POLON. M. D. LIT. Głowa królewska.)(Dookoła tarczy herbowej ukoronowanej 14½ EX MARCA PUR (G zł.) COLONIENS. 1794. Talar sześciозłotowy.

Prusy.

- 1135—1136. GE. WI. MA(*rchio*) (**3**) BR(*andenburgiae*) S.
R. I. E. Ukoronowana tarcza czteropolowa z herbami.
) (MONE(*ta*) NO(*va*) DVC(*atus*) PRVS(*siae*). Jabłko
królewskie z krzyżem i cyfrą stopy menniczej 24.
U góry (16) 25.

Saksonia.

1137. W otoku: Jabłko królewskie z krzyżem: AVGVSTVS
D. G. DVX. SAXO. SA. ROMA. IMP. Popiersie w zbroi,
z mieczem wzniesionym w prawej ręce; obok popier-
sia 15—79. Na odwrociu dookoła emblematów herbo-
wych, wśród których znak H. B. napis: ARCHIMAR-
SCHAL. ET. ELEC. *Talar srebrny*, doskonale zachowany.
1138. JOH. GEORG. IV. D. DUX. SAX. I. C. M. A. & W.
Portret.) (SAC. ROM. IMP. ARCHIM. & ELECT + 16
—94. Poniżej korony herby, pomiędzy nimi u dołu
($\frac{2}{3}$) Znak **I. K.**
1139. FRID. AUGUST. REX. POLONIARUM. Popiersie z wień-
cem laurowym na głowie.) DUX. SAX. I. C. M. A.
ET W. S. R. I. ARCHIM. ET EL. 16—98. W środku
herby Polski i Saxonii. Poniżej znak wartości ($\frac{2}{3}$) ta-
lara i znak mincarski **E. P. H.** (Ernest Piotr Hecht).
Skrócenia tytułów znaczą: *Dux Saxoniae, Iuliae, Clí-
viae, Montium, Angriae et Westphaliae, Sacri Ro-
mani Imperii Archimareschalus et Elector*. Jestto
moneta saska, bita w Lipsku, różni się od polskich
tego króla różnicą stopy menniczej, tytułami i imie-
niem, gdyż na polskich nie ma Fridericus, lecz samo
AUGUSTUS II.
- 1140—1141. FRID: AVGVST: D: G: DVX SAX: ELECTOR
Głowa.) Dwie tarcze owalne herbowe, uwiecznione
gałązkami, nad niemi korona, u dołu znak: **E. D. C.**
Niżej pod kreską 17($\frac{2}{3}$)70. W otoku: XX EINE MARCK
F: To samo z lat 1773 i 1777.
1142. *Talar srebrny* z r. 1789. Znak mincarza lipskiego

- I. E. C.** (Jan Ernest Croll). W otoku: X EINE—MARCK.
F. Napis strony głównej jak 1142. Portret.
1143. FRID. AVGVST. D. G. DVX. SAX. ELECTOR. Popiersie
(XX EINE FEINE ($\frac{2}{3}$) MARK. 1804. Ukoronowana
tarcza herbowa otoczona liśćmi palmowymi, pod nią
drobniutki znak **I. E. C.**
1144. ANTON, V(on) G(ottes) G(naden) KOENIG VON SACH-
SEN. Głowa.)(W otoku tarczy herbowej ZEHN
EINE FEINE MARK 1830. **S.** Brzegiem monety: korona
wśród dwóch gałązek GOTT + SEGNE + SACHSEN.
- 1145—1147. JOHANN V. G. G. KOENIG VON SACHSEN. Głowa.
(84 EINE F. MARK 6 EINEN THALER. U dołu
herbu 1856. Brzegiem monety GOTT + SEGNE + SACH-
SEN.
- 1148—9. Napisy i rysunki tesame jak wyżej, na odwrociu
180 EIN PFUND F. — 6 EINEN THALER. Herb mniejszy.
Lata 1861 i 1866.
1150. Miedziana moneta z napisem: KÖNIGREICH SACH-
SEN. Herb.)(SCHEIDEMÜNZE. 1 PFENNIG 1868. B
1151. *Talar srebrny* JOHANN V. G. G. KOENIG VON SACH-
SEN. Głowa. B.)(Nad ukoronowanym herbem,
trzymanym przez dwóch górników w otoku większemi
literami: SEGEN DES BERGBAUES, w dolnej połowie
otoku: EIN THALER — 1869 — XXX EIN PF. F.

Siedmiogród.

1152. *Grosz Gabryela Batorego*. Obok korony, wypełnia-
jącej połowę powierzchni koła 16—11, niżej GAB.
BATHO. | D. G. PRIN(ceps) | TRAN(silvaniae).)(W około
orła napis: GROSSVS. REGNI. TRANSYL(vaniae). Wy-
uzdany i okrutny Gabriel Batory panował do r. 1613,
w którym go zamordowano.
1153. *Talar srebrny Betlen Gabora*. (1613—1629). Napis
w otoku: GABRIEL — herb — D. G. EL(ectus) HVNGA-
RIAE. DAL(maciae). CR(oatia). — herb — SCL(avo-
niae). REX. Środek monety wypełnia doskonale za-
chowano popiersie w zbroi, z berłem w prawicy.)(

Naokoło ukoronowanej tarczy herbowej TRANS(*ilva-niae*). PRINCEPS. ET. SICVLOR(*um t. j. Szeklerów*). COM(*es*). 1621. Moneta historyczna jako wspomnienie ciągłych zapasów Betlen Gabora, księcia Siedmiogrodu, z cesarzem i trzykrotnych zapasów o tron węgierski, na który wybrany (*electus*) 1620 zaledwie rok był królem Węgier, gdyż od r. 1621 pozostawiono mu tylko tytuł.

Szwecya.

1154. (GVS. A) DO. (3) D. G. REX. S. X MONE NO. REG. SVE(*ciae*). Jabłko królewskie z cyfrą 24 i krzyżem u góry. Rok starty. Wartość 3 szelągi.
- 1155. Szeląg Elbląga. W środku inicjały G. A., nad nimi korona w otoku i napis: GVS(*tavus*) ADO(*lphus*). REX. S(*ueciae*). X Około herbu miasta napis: SOLIDVS. CIVI(*tatis*). ELBING. 32 t. j. 1632. Pod stemplem Gustawa Adolfa i królowej Krystyny bito w czasie od zajęcia Elbląga (1626) do rozejmu Sztumdorskiego (1635) wielką ilość tej monety, która i do Polski się dostawała.
1156. CHRISTINA D. G. REG(*ina*) SVE(*ciae*). Herb. X Jabłko królewskie z cyfrą 24 i krzyżem, obok którego liczba roku (16)48. Napis w otoku: MON(*eta*) NOVA (3) CIVI(*tatis*) RIGE(*nsis*). Rygski półtorak czyli 3 szelągi. Rygę straciła Polska już w r. 1621.
- 1157—1160. Szelągi królowej Krystyny, jeden Inflancki (*Livonia*) z r. 1653, trzy Rygskie (CIV. RIGE) (16)45, (16)49.

Westfalia.

1161. KOEN. V. WESTPH. FR. PR. 35 CENT. 1809. X W formie monogramu HN.
1162. Napis jak wyżej: 3 CENT. C. 1812. Obie monety z inicjałami Hieronima Napoleona.

Rękopisy.

Rok 1634.

Władysław IV.

Wielmożnemu Alexandrowi Corwinowi Gosiewskiemu woiewodzie Smoleńskiemu uprz. nam miłemu Łaska nasza Królewska. Wielmożny uprz. nam miły conferowaliśmy z łaski Naszey Urodzonemu Jerzemu Chalucinowi Kaleczyckiemu pewne dobra nasze mianowicie włok trzydzieście w woiewodztwie Smoleńskim w stanie Iwanowskim leżące, co szyrzey w przywileiu onego iest opisano. Przeto chcemy mieć (3 wyrazy nieczytelne) abyś Uprz. Wa pomienio(ne) dobra przez miernicze^o nasze^o przysięgłego wymierzysz y w moc y posesejć podać y ograniczyć rozkazał, czyniąc to z powinności Swej y dla łaski naszey. Dan w naszy (stolicy) dnia XIII. miesiąca Jany (Januarii) Roku Pańskie^o MDCXXXIV^o

Władysław IV.

Chalucinowi Kaleczyckiemu.

Władysław IV. z Bożej łaski Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Żmuydzkie, Mazowieckie, Inflanckie, Smoleńskie, (Siewierskie) Czernichowskie, A Szwedski, Gotcki Wandal. Dziedzicz. Król.

Oznaymujemy tym listem naszym, komu by o tym wiedzieć należało. Godne y odważne zasługi Wrodzonego Jerzego Chalucina Kaleczyckiego w pamięci naszey mając które przez wszystko oblężenie na Zamku naszym Smoleńskim będąc nam RP mężnie y odważnie na każdym placu stawiając oddawał. Za które chcąc mu znak łaski naszey Królewskiej pokazać umyśliłismy mu pożyczenie

dobra nasze mianowicie włok trzydzieści pustych Napustoszach nazwanych Głowaczom y Potoiach nad rzeczką Rudnią w stanie Jwanowskim y na pustoszy Poddubney nad rzeczką (zostawiono miejsce wolne, którego nie zapisano) w woiewództwie Smoleńskim w stanie Jwankowskim leżące prawem lennym dać y conferować Jakosz y tym Przywileiem naszym dajemy y conferujemy. Ma przerzeczony Jerzy Chalucyn Kaleczycki sam, Żona, dzieci y potomkowie iego męskiego rodzaju póki by ich z liniey iego stawało, obiąwszy na się te włok trzydzieści z gruntami lasami borami, ieżiorami rzeczkami, stawami, młynami, sianożęciami, z drzewem bartnym, danią miodową y ze wszystkimi inszymi z dawna y teraz należącymi pożytkami y przynależnościami (wyiąwszy saletry y towary leśne) spokojnie prawem lennym dzierżeć y używać żadney z nich nam y do skarbu naszego liczby y powinności nie pełniąc oprócz condycyów o obronie Zamku Smoleńskiego w constytucyach ~~z~~ we wszystkim podlegać ma y powinien będzie.

I na tośmy dali ten nasz Przywilej s podpisem ręki naszej y s pieczęcią W^X Lit. Pisan w Wilnie dnia XV^{tego} Czerwca Roku Pańskiego MDCXXXVI. Panowania Królestw naszych Polskie IV Szwedzkiego V Roku.

Jerze^u Kaleczyckie^u obłożeniowi
na 30 włok pustych w stanie
Jwankowskim.

Vladislav Re

(podpis własnoročný.)

Pieczęć W^X. Lit.

Christoph Gorwin Gosiewski.

Pisarz W^X Litew.

Rok 1656.

Jan Kazimierz z Bożej łaski Król Polski, Wielkie
Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Żmudzkie, Mazo-
wieckie, Itlanckie, Smoleńskie, Czernichowskie
a Szwedski, Gott. Wand. dziedziczny KRÓL.

*Oznaymujemy tym listem Przywileiem Naszym
komu to wiedzieć należy. Nic dostojęństwu Na-
szemu chwalebniejszego ani do zatrzymania
Państw Nam od Pana Boga powierzonych ca-
łości doskonalszego być nie uinawamy, iako
kiedy emeritorum in Patria Civium zasługi
Pańską naszą nagradzać szczodroblivością.
Ztąd mając osobliwy respect na merita y od-
wagi Urodzonego Łukasza Białobrzieskiego Po-
ręcznika Wielmożnego słuźki Podskarbiego Na-
dwornego WXL. które on od niemalego czasu
w słuźbie Rptey perseverando iako w przeszłych
expeditiach wojennych tak y w terażniejszym Oy-
czyzny zamieszaniu z odwagą zdrowia y niema-
łym substanty swcy oddawał uszczerbkiem,
a chcąc mu to Pańską Naszą exsolvere dobro-
czynnością umyśliliśmy mu dobra Nasze prawu
dożywołniemu podległe w wdztwie Kiiowskim
leżące post fata Urodzonego P. Piotra Bystrze-
iewskiego do disposity Naszey przypadłe Iowcza
y Berezki Stobodę nazwane y s przewozem dać
y conferować. Iakoż y tym listem Przywileiem
naszym dajemy y conferujemy ze wszystkimi
do tych dóbr przynależnościami Poddanemi
y ich powinnościami, grunty oromemi y nieo-
romemi, lasami, gaiami, borami, stawami, sa-
dzawkami, rzekami, młynami, ieżiorami y in-
nemi attinentiami. Obiecuemy przytym zwysz
pomienionemu Urodzonemu Łukaszowi Biało-
brzeskiemu po Nas y Najasnieyszych Successo-*

*rach Naszych, że go ani My, ani Successorowie
Nasi od posessy zwysz mianowanych dóbr nie
oddalemy, ani komu inszemu oddać pozwole-
my, ale go cale przy dożywociu ie zachowa-
my względem któr^o dożywocia binam Proven-
tus quartam partem na każdy rok do Rawy
powinien będzie wnosić. Naco dla lepszey wiary
ręką się Naszą podpisawszy Pieczęć Coronną
przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Gdańsku dnia
XIV. mca Grudnia Roku Pańskiego MDCLVI.
Panowania Nasze^o Pol: y Szwed: IX. Roku.*

Jan Kazimierz Król.

Pieczęć wielka koronna.

*Delata Królowi y Szwedowi na-
stępująco w imieniu Królewskim
Obratowemu Podskarbowemu
Prawowidnemu Władcowskiemu
Radey Podskarbowego Władcow-
nego po Urod. Bystrze-
jewskim,*

*And: Olszowski
SK WK*

Na odwrotnej stronie tego przywileju znajduje się
potwierdzenie wpisania go w księgi grodzkie pińskie
5 grudnia 1659 roku.

Rók 1680.

**Jan III. Z Bożey Łaski Król Polski, Wielkie
Xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Żmoyckie,
Mazowieckie, Podolskie, Wołyńskie, Podlaskie,
Kiiowski: Inflan: Smolen: y Czernichowskie.**

*Oznaymujemy tym listem Naszym ko^o to wie-
dzieć należy. Iteśmy pozwolili y niniejszym li-
stem naszym pozwałamy Urodzonemu Konstante-*

mu Szuyskiemu Chorążemu Brzyskiemu y Małżonce iego Urodzoney Zofii Konopackiey Szuyskiej Chorążyny Brzyskiej, aby mogli Prawa Swego dożywotniego na Starostwo Iałowskie w powiecie Wołkowyskim leżące rzec się y wlewkowego in personam Urodzonego Dominika Szuyskie^o przed którym kolwiek urzędem należnym uczynić, mocą którego wlewu prawnego a powagą ninyszego consensu naszego ma y wolen będzie pomieniony Urodzony Dominik Szuyski Starostwo Iałowskie to jest miasteczko, Dwór ze Wsiami, Poddanemi, y Ich powinnościami z Gruntami oromemi y nie oromemi, leśnymi Sianożęciami, Borami, Lasami, Gaiami, Zaroślami, chrostami, Ieziorami, Rzekami, Stawami, Sadzawkami, z wolnym łowieniem w nich Ryb, młynami, Karczmami y ze wszystkimi in genere et Specie obvenciami, dochodami, Pożytkami, Przynależnościami y Przyległościami z prawa y dawnego Zwyczaju (w) Starostwie Iałowskim będące Spokojnie używać, Sprawy Sądowi Swemu należące sądzić, dekreta ferować y do skutku przywodzić, pożytków wszelkich Sobie drzymnażać aż do żywota Swego. Simplex nomine Donatywy na aparat Woenny uchwalono annualim, do Skarbu WX^o Lit^o wnosząc a nadto żadney inszey nie pełniąc powinności. Co donioszszy do wiadomości chcemy mieć y rozkazujemy, abyście Pomienionego Urodzonego Dominika Szuyskiego gdy z tym Consensem naszym y Cessią od U: Szuyskiego Chorążego Brzyskiego y Małżonki iego przed którymkolwiek Sądem legitime przyznany comparebil, za własnego Starostę naszego Iałowskiego mieli, znali, iurisdikeiey iego podlegali, Inaczy nie czyniąc z Powinności Swey dla Łaski naszej. Na co dla lepszey wiary Ręką się naszą podpisawszy Pieczęć W^oX^oLit^o przyci-

*snąć Rozkazujemy. Dan w Warszawie dnia XI
Miesiąca Maia Roku Pańskiego MDCLXXX.
Panowania naszego VI Roku.*

Jan Król Pieczęć Wielkiego Konsens Urodzonemu Szczy-
Księstwa Litewskiego szkiemu Chorąż. Brygadz. ad
militarem. Arcykapłan. Sędzi-
czego. Prześladowny. Dymis-
kowi. Sędziemu. Jurem. Item.

*Michał Drucki Sokoliński
Pisarz W. X. Lit.*

Na odwrotnej stronie karty drugiej powyżej pieczęci napis:
*Consens od N. Króla JM. na Starostwo Ialowskie
na wolne uczynienie Cessyi tegoż Consensu Wiell.
JMP Dominikowi Książowi Szuyskiemu
Anno 1680 ię XX Mał N. 670.*

Rok 1720.

**August II. z Bożey łaski król Polski Wielki Xiążę
Litewski Ruski Pruski Żmuydzki Mazowiecki Kijo-
wski Wołyński Podolski Podlaski Inflantski Smo-
leński Siewierski y Czernichowski A Dziedziczny Xiążę
Saski y Elektor.**

*Oznajmujemy tym Listem Consensem Naszym,
komu o tem wiedzieć należy: Iżemy pozwolili
y niniejszym Consensem Naszym pozwalamy
Urodzonemu Krzysztołowi Pacowi Pisarzowi
W. X. II., aby z prawa swego dożywotniego Sobie
służącego na wlok sześć gruntu we wsi Parsze-
wiczach w Woytowstwie Parszewskim w Ekono-
mii Pińskiej w Powiecie Pińskim leżących na-
zywających się Bojarskie alias Rodzkowskie
wlok dwie, Noskowska Wasieleńska Meyszako-
wska Jesmanowska alias Jochymowska y Licho-
tyńska włoki co wszystko, wynosi, wlok sześć*

gruntu mógł rzec się, ustąpić y wlewek prawa
Swego in personam Urodzonego Jerzego Michała
Hołyńskiego Podczaszego Mściławskiego uczynić,
który to wlewek prawa alias cessia skoro pra-
wnie uczyniona będzie y przyznana urzędownie,
mocen y wolen będzie pomieniony Urodzony
Jerzy Michał Hołyński przy powadze niniey-
szego consensu Naszego wzwyż rzeczzone włok
szczęść w swoię obikwszy possessią trzymać, dzie-
zić, używać y wszelkie sobie z nich wynaydo-
wać pożytki aż do Ostatniego Życia Swego
kresu Nam nic z tego nie płacąc prócz simple
Kwartę na aparat Woenny ad proportionem
z tych włok należący. Na co dla lepszej wagi
y wiary Ręką się Naszą podpisawszy pieczęć
WXL^o przycisnąć rozkazaliśmy.

Dan w Warszawie dnia XX° Msea Marca Roku
Pańskiego MDCCXX Panowania Naszego XXIII.
Roku.

Augustus Rex

*Wzrosty od wstępującego roku
1722 na rok 1723
w Powiecie Pińskim od Oe-
kononii Pińskiej Urodzonemu
Krzysztofowi Pacowi in per-
sonam Urodzonego Jerzego Mi-
chała Hołyńskiego Podcza-
szego Mściławskiego.*

Na odwrotnej stronie dowód wpisania tego dokumentu do
aktów :

*«Pro Cancellariatu Celsissimi ac Illustrissimi
Principis Casimiri Ducis in Klewan et Żukow
Czartoryski Procancellarii M. D. L. Wielisliensis
& Uswiatensis Capitanei Sigillatum est in Actis
Michael Constantinus Niwicki*

*Pocillator Trocensis S. R. Mlis Sig. Min.
MDLit. Secr.*

Tekst pieczęci zawiera w języku łacińskim wymienione
wyżej po polsku tytuły królewskie.

Rok 1755.

August Trzeci z Bożey łaski Król Polski Wielki Xiążę Litewski Ruski Pruski Mazowiecki Żmuydzki Kijowski Wołyński Podolski Inflancki Smoleński Siewierski y Czernihowski a Dziedziczny Xiążę Saski y Elektor.

Oznaymujemy tym listem Przywilejem Naszym wszem wobec y każdemu z osobna, komuby o tym wiedzieć należało: Iż my mając wzgląd na zasługi Urodzonego Józefa Prozora Maiora Woysk naszych nam y Rzpltey w wielu okazjach oświadczone a chcąc one królewską praemiare łaską, umyśliłismy onemu post liberam in scripto do kancelarii naszej W^o X^a Lit^e resignationem, Urodzonego Stanisława Prozora, Woyskiego Kowieńskiego, Urząd Woyskowstwa Powiatu Kowieńskiego tym sposobem wakujący y do dyspozycyi naszej przypadby dać y conferować, iakoż ninieyszym listem Przywileciem naszym ze wszystkiemi Prawami, Prerogatywami i huic muneru przynależącemi dajemy y conferujemy ad vitae eius tempora aut ascensum altiore, mianowicie iednak Wielmożnym Senatorom, Urodzonym Dygnitarzom, Urzędnikom Ziemi skim Grodzkim, Rycerstwu, Szlachcie, Obywatelom Powiatu Kowieńskiego do wiadomości podając, mieć chcemy, aby odtąd Urodzonego Józefa Prozora za prawdziwego y aktualnego Woyskiego mieli, znali, mianowali, onemu mieysca, Tytułu, Praw, Prerogatyw de lege et consuetudine temu urzędowi należących ustępowali y aby od innych ustępowane były, starali się, dla łaski naszej Królewskiej, na co dla lepszej wiary ręką się naszą podpisawszy Pieczęć W^o X^a Litt przycisnąć rozkazaliśmy.

*Dan w Schowie XXVI dnia Miesiąca Maia
Roku Pańskiego MDCCLV Panowania na-
szego XXII Roku.*

Augustus Rex

PIECZĘĆ
W. Ks. Lit.

*Przywilej na Wojskownictwo
Powiatu Kowieńskiego post
liberam resignationem Uro-
dzonego Stanisława Prozora
Urodzonemu Józefowi Pro-
zorowi Synowi confertur.*

*Józef Dulęba Jc^o Archiwuszy
Młóci Pieczęci W. Ks. Lit
Sekretarz.*

Na odwrocie drugiej karty napis:

*Ex Cancellariatu Celsissimi ac Illustrissimi Prin-
cipis Michaelis Ducis in Klewan et Żukow Czar-
toryski Supremi MDLit Cancellarii Homeliensis
Georgenburgensis Usviatensis Podusviatensis Ette
Capitanei Sigillatum est in Actis.*

*1755 Maia 26 NB. Przywilej na Wojskownictwo
dla Józefa Prozora po rezygnacyi Stanisława
Prozora.*

Rok 1765.

*Stanislaus Augustus Del Gratia Rex Poloniae Ma-
gnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae,
Samogitiae, Klieviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae,
Livoniae, Smolensciae, Severiae Czernichoviaeque.*

*Reverendo in Christo Patri Valentino Wężyk
Episcopo Chelmensi Nominato Premysliensi Sin-
cere Nobis dilecto, aut Suae Sinceritatis Vicario
in Spiritualibus vel Officiali Generali sive al-
teri cuipiam ad infrascripta potestatem habenti
Gratiam Nostram Regiam. Reverende in Christo
Pater Sincere Nobis dilecte. Vacat ad praesens
Ecclesia Hospitalis Belzensis Dioecesis Sinceri-
tatis Vestrae, Juris vero Patronatus et Collatio-*

nis Nostrae Regiae idque post fata Venerabilis Jurkiewicz illius ultimi et immediati Possessoris. Ad quam quidem Ecclesiam modo praemisso vacantem Nos pro Jure Nostro quod Nobis desuper competit Vnblem (= Venerabilem) Benedictum Stefanowski de probitate vitae sufficienti doctrina Nobis commendatum Sinceritati Vestrae praesentandum esse duximus, prout quidem praesentamus hisce Litteris Nostris: requirentes Sinceritatem Vestram, quatenus hunc et non alium ad dictam Ecclesiam Hospitalem Belzensensem instituere et investire dignetur, administrationem Spiritualium et regimen temporalium rerum eidem plenarie committendo, prout id ad officium Sinceritatis Vestrae spectare dignoscitur. In quorum fidem praesentes Manu Nostra subscriptas Sigillo Regni communiri iussimus. Datum Varsoviae die XXVI Mensis Februarii Anno Domini MDCCLXV. Regni vero Nostri Primo Anno.

Stanislaus Augustus Rex.

Procurator Venerabilis Praedicti
 PIECZEC *Regiminis ad Belzensem Hospitalem*
 KORONA *habet Belzensem Praedicti Obsequii*
sic post fata Venerabilis Jurkiewicza
vacantem.

Antonius Sikorski *8us 10us*
Alti^{us} et Sigilli Regni
Secretarius

Na odwrotnej stronie karty i pieczęci napis:

*•Pro Cancellariatu Illrmi et Ryndmī Domini
 Andreae Stanisłai Młodziciowski Procancellarij
 Regni Sigillatum.•*

Rok 1774.

L i s t

króla Stanisława Augusta do Kasztelana Witebskiego:

W Warszawie ię 27. Aprilis 1774.

Jaśnie Panie Kasztelanie Witebski! Po odebranym Liście WPana de ię 19. praesentis dowiedziałem się o śmierci śp. Syrucia, Kasztelana Witebskiego. Nie mogę więc przyzwolczego dać responsu Wmu Panu, iako posyłając Mu Przywilej dowodzący, że iesteś iego Następcą. Lubo mieyscem byłeś tak długo odemnie oddalony, bliskim zawsze pamięci y serea Mego bydź nie przestałeś. Spodziewam się nieomylnie, że iakoś dotychczas był nierozdzielnie dobrym Obywatelem y dla Króla swego wiernym y życzliwym, tak tym bardziey teraz te chwalebne będziesz uiszczał przymioty.

Stanisław August Król.

Rok 1789.

Stanislaus Augustus DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kiioviae, Volhyniae, Podollae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae Czernichoviaeque.

Universis et Singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit, notum facimus: Postquam ad Regni Gubernacula, ita disponente Numine, concordibus Poloniae Lituaniaeque Gentis suffragiis, feliciter eveeti sumus, confestim studio bene meritos de Nobis et Republica

decorandi, bene merituos excitandi, Ordinem S. Stanislai Eppi et Martyris, totius Regni et Nostri Patroni, seorsivo Nostro diplomate die VII. Mensis Maii Anno Dni MDCCLXV. constituimus. Cum itaque Generosus Antonius Prozor Palatinides Witebscensis Tribunalis M D L^{oe} Iudex Depulatus, meritis et virtutibus, quae Ipsum commendant, pollere dignoscatur, Nos Gratia Nostra dignum esse iudicaverimus, Eundem Ordine praefato S. Stanislai condecorandum et numero Ipsius adnumerandum adscribendumque esse censuimus, uti defacto cum omnibus iuribus, praerogativis ad mentem praefati Diplomatis instituimus, ad extrema Suae vitae tempora condecoramus, adnumeramus et adscribimus. Quod omnibus, quorum interest, ad notitiam deducendo, Extraneos amice requirimus, Subditis vero Nostris mandamus, ut praefatum Antonium Prozor Palatinidem Witebscensem pro Equite Ordinis Sⁱ Stanislai habeant, nominent et agnoscant. In cuius rei fidem praesens Gratiae Nostrae documentum Manu Nostra subscriptum Sigillo M D L^{it} ae communiri iusimus. Datum Varsaviae die XXX Mensis Maii Anno Dni MDCCLXXXIX. Regni vero Nostri XXV Anno.

Stanislaus Augustus Rex.

WŁADYŚŁAW JĘDRZEJCZAK
WŁ. Litewsk. n. S. Stanislai Eppi et
Martyris pro defunctis Princeps
Patriarchatus Witebscensis
Episcopus.

Vincentius Białobłotowicz
Venator Lidensis Sae R^{ue}
M^{it} S M D L^{it} Secre-
tarius,

Powyższy dokument jest dyplomem orderu Ś. Stanisława, udzielonego Antoniemu Prozorowi, Na odwrotnej stronie pieczęci i karty drugiej dyplomu napis:

Pro Cancellariatu Illsmi et Ezlsmi Dni Joachimi in Szczorse, Ziembin et Wiszniew Comitis Littavor Chreptowicz Procancellarii M D Littae Orsensis Zoslensis etc. Capitanci Sigillatum est in actis.

Kartka z rękopisu „Króla Ducha“.

Z daru radcy Namiestnictwa, p. Władysława Jarosza, posiada zakład kartkę pisaną własnoręcznie przez Juliusza Słowackiego, którego autograf nad wszelką wątpliwość stwierdził Prof. Dr. Wiktor Hahn ¹⁾.

Jestto połówki kawałek kartki, z lewej strony i u dołu obciętej od reszty karty, z prawej zaś i u góry mającej brzeg zwykły, cokolwiek wystrzępiony i zagięty, wysokości 7·5 cm, szerokości 9·2 cm.

Tekst pisany własną ręką poety, bez kreśleń i poprawek, prawie bez żadnych znaków pisarskich, z własnoręcznym u dołu dopiskiem Kornela Ujejskiego: *»Autograf Juliusza Słowackiego dany na pamiątkę p. Jaroszewi r. 1864 w Żubrzy. Kornel Ujejski«*. Że strofa ta jest fragmentem z *»Króla Ducha«*, poświadcza zarówno tradycja w rodzinie p. radcy Jarosza, jakoteż dochodzenie Dra Hahna, który porównał ją z tekstem rękopiśmiennym *»Króla Ducha«* i skonstatował tożsamość pisma jakoteż wypowiedział zdanie, że *»słowa podobne mogła wypowiedzieć niejedna z osób niewieścich, występujących w »Królu Duchu«, ustęp ten może być wariantem jakiej strofy, do czego już dzisiaj dojść nadzwyczaj trudno«*.

¹⁾ Kartka z autografu *»Króla Ducha«* w *»Pamiętniku Literackim«*, wydawanym przez Tow. A. Mickiewicza we Lwowie 1904 str. 653—4.

Oto tekst fragmentu:

*Nagle . . . , przerwawszy pieśni do mnie rzekła:
Przeciwno mojej stało się coś woli
Patrz — załim ja kraj snem wielkim urzekła
A powiedz, gdzie mię duch przeciwny boli
Mówiąc: powieki mi na wzrok nawlekła
A jam wnet zaczął wychodzić powoli
Jak sen skrzydlaty z moich jąłem kości
Wychodzić — na nirok czerwony — z ciemności.*

